

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1889. Andra Kammaren. N:o 36.

Måndagen den 15 April

kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att riksdagsmannen J. Bromée är på grund af sjukdom hindrad att tillsvidare bevista Andra Kammarens sammanträden, intygas

Serafimerlasarettet den 15 april 1889.

B. Bergenheim.

Leg. Läkare.

§ 2.

Herr talmannen tillkännagaf, det herr *E. Svensson* från Karlskrona lätit anmäla, att han till följd af opasslighet vore förhindrad att bevista detta sammanträde.

§ 3.

Föredrogos, hvar för sig, och bifollos statsutskottets utlåtanden:

n:o 45, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående befrielse för rusthållarne vid andra lifgrenadierregementet från erläggande af betalning för förbrukad exercisammunition; och

n:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående utvidgning af södra skånska infanteriregementets mötesplats Refvinge.

§ 4.

Efter föredragning vidare af statsutskottets memorial n:o 47, i anledning af remiss med öfverlemnande af uppgift å förändringar år 1888 i statsverkets inkomster af för dess räkning utarrenderade kronoegendomar, lades samma utlåtande till handlingarna.

§ 5.

Ang. ändring i villkoren för ett åt Kristianstad—Hessleholms jernvägsaktiebolag beviljad lån.

Härefter upptogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 48, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för ett åt Kristianstad—Hessleholms jernvägsaktiebolag beviljad lån.

I en den 8 sistlidne mars till Riksdagen aflåten, till statsutskottet remitterad proposition (n:o 24) hade Kongl. Maj:t, i anledning af en utaf styrelsen för Kristianstad—Hessleholms jernvägsaktiebolag gjord ansökning om utsträckt tid för amortering af ett bolaget af rikets ständer enligt skrifvelse den 7 september 1863 från riksgäldskontoret beviljad lån, föreslagit Riksdagen medgifva, att, sedan af återstoden af berörda lån, utgörande vid 1889 års ingång 468,037 kronor 62 öre, ett belopp af 37 kronor 62 öre blifvit af bolaget till riksgäldskontoret inbetaladt jemte ränta å sistnämnda belopp, efter fyra procent för år räknadt, från samma års början, till dess inbetalningen sker, återstoden af lånet, 468,000 kronor, finge med ränta återbetalas på det sätt, att bolaget å sagda återstod inom slutet af hvarje år från och med det innevarande erlade en annuitet af fem procent, hvaraf fyra procent skulle beräknas såsom ränta, och återstoden utgöra kapitalafbetalning.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts förevarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af ärendet begärdes ordet af

Herr Peterson i Hasselstad, hvilken inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: I denna fråga har jag varit af olika åsigt med majoriteten inom utskottet och därför reserverat mig mot det slut, hvartill utskottet kommit.

Såsom herrarne se af betänkandet, har ifrågavarande bolag den 7 september 1863 i riksgäldskontoret erhållit ett lån å 720,000 kronor att räntefritt innehafvas under två år från den dag, hvarje särskild del deraf blifvit lyftad, hvarefter å lånebeloppet, i den mån lyftning egt rum, skulle inom hvarje kalenderårs slut inbetalas fem procent, efter år räknadt, hvaraf skulle, för hvad af lånet dessförinnan icke godtgjorts, beräknas fyra procent årlig ränta, och återstoden utgöra kapitalafbetalning. Bolaget har numera genom erläggande årligen af den stadgade annuiteten, 36,000 kronor, minskat skulden, så att kapi-

talåterstoden å lånet vid 1889 års början utgjorde 468,037 kronor 62 öre. Nu har bolaget hos Kongl. Maj:ts gjort framställning om att antingen få inbetala hela det återstående lånebeloppet eller ock att få amorteringstiden utsträckt ytterligare 42 år. Riksgäldskontoret, som rörande denna framställning afgifvit yttrande, har föreslagit, att den måtte så till vida bifallas, att bolaget finge amorteringstiden för återstoden af lånet utsträckt till ytterligare 42 år, och detta på den grund, att riksgäldskontoret ansett en sådan förändring i lånevilkoren vara till gagn för statsverket.

Ang. ändring i vilkoren för ett åt Kristianstad—Hessleholms jernvägsaktiebolag beviljadt lån.

(Forts.)

Jag kan för min del icke vara med om en sådan förändring af kontraktet med ett bolag sådant som det ifrågavarande, hvars finanser äro utmärkt goda. Ty om Riksdagen nu bifaller denna framställning, så skola utan tvifvel liknande framställningar framdeles komma att göras af en mängd enskilda jernvägsbolag, som erhållit statslån och hvilka verkligen kunna vara i behof af en sådan lindring; och en lindring måste det vara att få amorteringstiden utsträckt.

Det är således på grund af det enligt mitt förmenande principiellt origtiga uti ett sådant tillvägagående, som jag icke kunnat vara med om att tillstyrka Kongl. Maj:ts proposition, och det är också därför jag nu anhåller om afslag å utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Chefen för kongl. civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Anledningen till Kongl. Maj:ts proposition om utsträckt amorteringstid för det Kristianstad—Hessleholms jernvägsaktiebolag beviljade statslån har ingalunda varit att på det allmännas bekostnad vilja bereda detta bolag någon särskild förmån, hvaraf detsamma för öfrigt icke är i behof, då, såsom den föregående talaren också anförde, dess ekonomiska ställning är synnerligt god, utan skälet har varit, att den institution, som i detta fall väl närmast har att tillgodose långifvarens intresse, eller fullmäktige i riksgäldskontoret, förklarar, att ett bifall till framställningen skulle vara för statsverket förmånligt. Fullmäktige säga i sitt yttrande bland annat: »Det syntes alltså fullmäktige vara till gagn för statsverket, om annuiteterna å ett från riksgäldskontoret utlemnadt lån, för hvilket säkerheten vore betryggande och hvarå räntefoten ej vore lägre än den, som vid statens upplåning kunde ernås, något utsträcktes och derigenom under längre tid än ursprungligen varit afsedt beredde lättnad i utgifterna för statsskulden.» Att säkerheten är betryggande är tydligt, då man vet, att anläggningskostnaden för jernvägen var 1,080,000 kronor, att jernvägen den sista tiden lemnat nära fem procent utdelning och flere föregående år ännu högre, att kapitalåterstoden är 468,000 kronor, för hvilket första in-teckning åtnjutes; räntefoten är fyra procent. Med afseende härå hafva fullmäktige förklarar, att bifall till framställningen vore till fördel för statsverket. Det är ju möjligt, att, såsom den föregående

Ang. ändring i villkoren för ett åt Kristianstad—Hessleholms jernvägs-aktiebolag beviljadt lån.

talaren yttrade, dylika framställningar hädanefter kunna inkomma; men kunna fullmäktige om dessa framställningar yttra detsamma som om denna, eller att ett godkännande deraf vore för statsverket förmånligt, så kan jag icke se något ondt i att bifalla äfven dem.

(Forts.)

Herr Petersson i Runtorp: Ehuru jag icke reserverat mig mot utskottets betänkande, så är jag likväl af samma åsigt som den förste talaren. Jag utgår nemligen från den synpunkten, att så väl den enskilde som kommuner, bolag och staten böra betala sina skulder så fort de kunna. Det har också visat sig, att nu ifrågavarande bolag är i den ställning, att det nu kan betala sin skuld, och därför torde det vara onödigt att bevilja någon utsträckning af amorteringstiden. Det har talats om, att det skulle vara en fördel för staten, att lånet blefve tills vidare stående. Jag har för min del svårt att förstå det, då det är ett enskildt bolag, som är låntagare. Mig förefaller det, som om det vore mer till statens fördel, om lånet nu inbetalades, ty ju mer penningar riksgäldskontoret får in, dess mindre behöfver det låna. Hufvudsaken är emellertid, att det är rätt, att folk skola betala hvad de äro skyldiga. Somliga hafva andra principer och tänka, att de blifva rikare ju mer de låna. Men jag kan icke gilla en sådan åsigt, och det är också skälet, hvarför jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Carl Ifvarsson: Som min helsa icke tillåter mig hålla några långa tal, skall jag be att i all korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är, som de föregående talarne yttrat, icke nödvändigt för bolaget att få denna lindring; och man kunde därför gerna afslå den gjorda framställningen. Men, å andra sidan, vore det, såsom fullmäktige i riksgäldskontoret också anført, ingalunda till skada utan snarare till fördel för staten, om en utsträckning af amorteringstiden beviljades, emedan de lån, som för närvarande äro upptagna för statens räkning, äro ställda på en längre afbetalningstid och genom amorteringstidens utsträckning för detta bolag de till riksgäldskontoret ingående annuiteter komme att mer lämpa sig efter de amorteringar å statsskulden, som riksgäldskontoret har att utbetala.

Jag har endast velat göra denna erinran och hemställer för öfrigt om bifall till utskottets förslag.

Herr Ljungman: Jag tror, att man i denna fråga icke bör fästa uteslutande afseende vid riksgäldskontorets uppfattning af saken, utan tänka på en annan sida, nemligen den politik, som Riksdagen följt och staten bör följa med hänsyn till de privata jernvägarne.

Det är gifvet, att den omständigheten, huru vida en så obetydlig summa som 468,000 kronor inbetalas till riksgäldskontoret på längre eller kortare tid eller på en gång, icke kan, i förhållande till de stora

affärer, som riksgäldskontoret handhafver, spela så synnerligt stor rol. Men saken ställer sig helt annorlunda, om man tänker sig, att denna ansökning blott är en försöksballong, utkastad af det jernvägsbolag, hvars ställning är gynsamast bland de enskilda bolagen och som har de starkaste motiven för sin ansökning, och att sedan de öfriga bolagen komma efter. Riksdagen har med afseende å de enskilda jernvägarnes understödjande följt den grundsatsen att lemna en viss bestämd summa, som regeringen sedermera fördelar, på det att Riksdagen må slippa att hafva med den sakens detaljer att beställa. Nu får man emellertid ändock befatta sig med dessa enskilda jernvägsbolag, om än under annan form, och det är gifvet, att man icke blott får att göra med dem, som hafva sina lån på samma vilkor som Kristianstad—Hessleholms-bolaget, utan att äfven de öfriga komma och önska konvertering af sina lån på samma sätt.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att detta Kristianstad—Hessleholms bolag tillhör de mest gynnade. Det fick sitt lån till två tredjedelar af anläggningskostnaden räntefritt under tre år, d. v. s. ett direkt statsanslag, och fick sedan under en lång följd af år på detta lån betala lägre ränta än staten sjelf betalade för sina lån, d. v. s. ett årligt statsunderstöd. Detta bolag är ock, såsom i utskottets betänkande och Kongl. Maj:ts proposition framhålles, i synnerligen god ekonomisk ställning. Således kunna de bolag, som fått lån till endast hälften af anläggningskostnaden och fått betala högre ränta, komma med mycket starkare anspråk på att blifva hjälpta, och slutligen komma väl de bolag, som icke fått något understöd alls i någon form, och önska att få fördelar af staten. Jag förmodar därför, att på samma sätt som vi hafva ett privatbanksintresse vi äfven komma att få ett privatbaneintresse här vid riksdagen, som slutligen blir allt för öfvermåttigt.

Dessutom är det en annan sak, som icke är nämnd i utskottets utlåtande. Då Riksdagen år 1886 medgaf vissa enskilda jernvägsbolag en lindring i deras lånevilkor, fästades dervid uttryckligen det vilkor, att dessa bolag skulle medgifva de ändringar i sina koncessioner, hvilka Kongl. Maj:t kunde finna skäl föreskrifva. Nu är detta bolag ett af de äldsta och har en koncession, som är ur statens synpunkt mycket otillfredsställande. Man vet också, att det begagnat den på det sättet, att ett annat enskildt bolag måst bereda sig på att anlägga en egen jernväg mellan två stationer på Kristianstad—Hessleholms-banan och äfven erhållit koncession derpå. Det synes därför, som om man, innan man medgifver ändring i lånevilkoren för detta bolag, borde föreskrifva samma vilkor i afseende å koncessionen, som staten nu mera fordrar af privatbanor i allmänhet.

Det synes, som om en fråga sådan som denna borde behandlas i sin helhet, och att man borde öfverväga på hvilka vilkor och i hvilken omfattning man vill gifva enskilda bolag sådana förmåner, som här äro ifrågasatta, men icke taga ett och ett i stöten och der-

Ang. ändring i villkoren för ett åt Kristianstad—Hessleholms jernvägs-aktiebolag beviljad lån.

(Forts.)

Ang. ändring
i villkoren för
ett åt Kristian-
stad—Hessle-
holms jernvägs-
aktiebolag be-
viljad lån.

(Forts.)

igenom skapa prejudikat för alla de öfriga. Jag tror därför, att man bör uppskjuta denna fråga till ett kommande år. Hade propositionen varit så framställd, att deri förordats bifall till riksgäldskontorets andra alternativ, eller att bolaget skulle få betala in lånesumman på en gång, skulle jag icke haft den ringaste betänklighet deremot. Ty ett sådant medgifvande skulle sannolikt blifva enastående, och så länge staten bygger jernvägar i den omfattning, som den nu gör, kan en inbetalning till riksgäldskontoret på icke fullt en half million kronor icke spela någon betydande rol.

Häruti instämde herr *E. W. Carlson*.

Herr Carl Ifvarsson: Då den siste talaren nämnde det ena alternativet, eller frågan om att staten skulle lemna det ifrågavarande bolaget rättighet att inbetala sitt lån genast, vill jag erinra, att, om bolaget finge göra detta, det kunde bli fråga om, huru vida staten finge lika hög ränta, om den lånade ut penningarne igen. Jag tror bestämdt att antagandet af detta alternativ icke skulle vara till någon vinst utan snarare förlust för staten. Antagandet af det andra alternativet skulle väl icke medföra någon verklig vinst eller förlust, vare sig på den ena eller andra sidan, men säkert ingen statsförlust. Det kan emellertid vara temligen likgiltigt, om man afslår eller bifaller utskottets förslag, men jag tror, att ett bifall lättare låter försvara sig från statens sida sedt.

Härmed var öfverläggningen slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner så väl på bifall till utskottets hemställan som på afslag derå, och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i utlåtandet n:o 48,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren afslagit utskottets nämnda hemställan.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, utföll med 67 ja mot 74 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren afslagen.

§ 6.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 49, angående dels arbetet å sakregistret till rikets ständers protokoll med bihang för tiden från och med år 1809 till och med år 1866; dels väckt motion om inköp af namnregister till borgare- och bondeståndens protokoll för samma tid.

§ 7.

I ordningen förekom härnäst statsutskottets utlåtande n:o 50, med anledning af väckt motion om ändring i villkoren för lån ur odlingslänefonden. *Om ändring i villkoren för lån ur odlingslänefonden*

Motionären, ledamoten af Andra Kammaren herr *C. G. Bergendahl*, hade i sin berörda motion, n:o 30, föreslagit, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att annuiteten för lån ur fonden till understödjande af odling af sankar marker måtte bestämmas att härefter utgöra åtta procent, deraf som ränta skulle räknas fyra procent å oguldna kapitalbeloppet, men hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af

Herr Bergendahl, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Jag hyser visst icke några stora förhoppningar, att min motion skall vinna kammarens bifall, sedan statsutskottet afslagit densamma, men det oakadt tager jag mig friheten yrka bifall till motionen och afslag på utskottets hemställan och ber att få i korthet härför angifva några skäl. I min motion har jag anført, hurusom staten, sedan till följd af 1885 års Riksdags beslut den ändring vidtagits uti kongl. kungörelsen af den 21 september 1883 rörande lån ur den s. k. mossodlingsfonden, att räntan nedsatts från fem till fyra och en half procent, genom fördelaktiga låneoperationer till billigare lånevilkor lyckats anskaffa de medel, som utanordnats till nämnda fond, såsom synes af den berättelse, som 1888 års statsrevisorer aflemnat om granskning af riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning, och af hvilken framgår, att under loppet af sistlidna år försållts $3 \frac{6}{10}$ procent obligationer till pari kurs, och under sådant förhållande, och då meningen ej kan vara, att staten skall göra någon vinst på de medel, hon förskjuter, vare sig till jordbrukets eller öfriga näringars understödjande, har jag ansett tidpunkten vara inne att ifrågasätta en ytterligare sänkning i räntan å lånen ur den s. k. mossodlingslänefonden, och har föreställt mig att en sådan nedsättning bör kunna utan den ringaste förlust för staten ske till fyra procent. Utskottet har begärt och erhållit fullmäktiges i riksgäldskontoret yttrande öfver motionen, af hvilket inhemtas, att lånen utlemnas från statskontoret, men åligger det riksgäldskontoret att, i

Om ändring i mån af behof, till detta för odlingslånefondens räkning öfverlemnade medel till så stort belopp, som jemte de till fonden ingående annuiteter å odlingslån kunna erfordras till fyllande af högst en million kronor årligen; och skall riksgäldskontoret af fonden erhålla godtgörelse för den ränteutgift, som genom berörda medels öfverlemnande till fonden för riksgäldskontoret försorsakas.

(Forts.)

De belopp, som med anledning häraf hittills af riksgäldskontoret till fonden levererats och anvisats för åren 1885—1887, belöpa sig till 2,149,849 kronor 60 öre, och är räntan å dessa försträckningar, som erhållits genom försäljning af $3 \frac{6}{10}$ procent obligationer, för närvarande och tills vidare bestämd till fyra procent. Ingen af dessa obligationer har hittills försålts under 96 procent; följaktligen, den effektiva räntan å dessa endast tre och trekvarts procent.

Mellan denna ofvannämnda räntefot å 4 procent, som statskontoret måste erlägga, och den å $4 \frac{1}{2}$ procent, som låntagarna inbetala, uppkommer en skilnad af $\frac{1}{2}$ procent. Hvarför skall nu riksgäldskontoret taga $\frac{1}{4}$ procent högre ränta af statskontoret, än hvad detta sjelf betalar för de för odlingslånefondens räkning upplånade medel, och hvarför skall statskontoret ytterligare taga $\frac{1}{2}$ procent mer än hvad det samma godtgör riksgäldskontoret? Jo därför, säger utskottet, att »skilnaden mellan den ränta, statsverket erlägger å de upplånda medel, som för odlingslånefondens räkning till fonden levereras, och den ränta, som å lånen debiteras, synes erforderlig för att betäcka dels ränteanstånd, dels de med lånens förvaltning förenade kostnader m. m.»

Hvad ränteanståndet beträffar, så veta vi, att å lånen, som efter hand utlemnas, allt efter som odlingsarbetena fortgå, debiteras låntagarna årligen ränta, som lägges till kapitalet, för att först sedan fem år förflutit från första kapitaluttagningen i sammanhang med dettas amortering återgäldas; härigenom försorsakas staten visserligen en ränteförlust, dock af ringa beskaffenhet.

Rörande förvaltningsomkostnaderna, så torde förvaltningen af de jemförelsevis få millioner, som här äro i fråga, för statsutskottet ej spela någon vidare rol.

Med m. m. måtte utskottet afse de 3,000 kronor, med hvilka staten aflönar den ingenjör, som i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen granskar odlingsplanerna och som för öfrigt har till åliggande att öfverse dylika, som uppgöras för odling af frostländig mark, hvilket ringa belopp knappast torde böra tagas med i beräkningen. Då nu skilnaden mellan den ränta af $3 \frac{3}{4}$ procent, som staten ger, och den af $4 \frac{1}{2}$ procent staten betingar sig, utgör, som förut nämnts, $\frac{3}{4}$ procent, hvilken skilnad härefter sannolikt kommer att blifva ännu större, sedan $3 \frac{6}{10}$ procent-obligationerna numera säljas till pari, torde den nuvarande räntan å odlingslånen vara allt för obillig, och är jag öfvertygad om, att den $\frac{1}{4}$ procent, som ligger emellan ofvannämnda $3 \frac{3}{4}$ procent och de 4 procent, jag tagit mig friheten motionera, skola mer än väl räcka till att betäcka »ränteanstånd samt de med lånen förenade

kostnader m. m.» Nu säga visserligen fullmäktige, att de »ej skola underlåta att nedsätta räntefoten å de till odlingslånefonden hädanefter utgående förskott, i den mån riksgäldskontorets upplåning för ändamålet dertill gifver anledning». Jag finner dock icke, att det kan innebära någon förmån för låntagarna att statskontorets ränta till riksgäldskontoret nedsättes, så vida ej i sammanhang härmed Riksdagen beslutar för dessa en motsvarande lindring.

*Om ändring i
vilkoren för
lån ur odlings-
lånefonden.
(Forts.)*

Då min motion icke afser någon ränteeftergift, såsom den Riksdagen nyligen beviljat Vesans bolag, och icke heller någon kapitalafterskänkning, såsom Kongl. Maj:t i en föreliggande proposition begär för Hjelmaren-Qvismarens sjösänkingsbolag, hemställer jag, huru vida icke kammaren kan finna skäl bifalla motionen.

Häruti instämde herr *Andersson* i Löfhult.

Vidare anförde:

Herr *Peterson* i Hasselstad: Herr talman, mine herrar! Med denna fråga sysselsatte afdelningen sig ganska mycket, och gerna hade jag för min del önskat att den väckta motionen kunnat bifallas, men då man fick klart för sig, hvad detta odlingslån verkligen kostade staten, kunde motionärens förslag ej tillstyrkas, utan att statsverket i sådant fall skulle till enskildes förmån göra förlust. Motionären har nu i sitt anförande försökt lemna uppgifter på att, i händelse hans förslag bifölles, staten i afseende på sin ränta å lånet till odlingsfonden ej borde förlora något, men staten har något annat, som heter kostnader för lånets upptagande, ränteanstånd jemte utgifter för fondens förvaltning, som måste tagas med i räkningen från statsverkets sida, och då man lägger dessa kostnader till, så blifva statens utgifter för lånet större än hvad motionären beräknat.

Det har således ej varit möjligt för utskottet att komma till annat resultat än det verkligen kommit i frågan. Men skulle detta odlingslån framdeles kunna genom konvertering nedbringas till lägre ränta för staten än hvad den nu är, så skulle möjligen staten i samma mån kunna nedsätta räntan för de enskilde låntagarna. Men som förhållandet nu är, kan ingenting i denna fråga göras, och jag föränlåtes således att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Bergendahl*: Jag vill bara, med anledning af hvad som yttrades af den siste talaren, nämna, att med statens blifvande räntekonverteringar denna fråga ej har den ringaste gemenskap, enär till odlingslånefonden anvisas medel, som erhållas genom att, såsom jag förut nämnt, riksgäldskontoret försäljer statens obligationer å 3,6 %; och hafva dessa hittills försålts till 96 % och deröfver.

Herr *Carl Ifvarsson*: Jag vill hoppas, att, då kammaren nyss

*Om ändring i afslagit ett förslag, hvilket icke skulle hafva föranledt den minsta för-
vilkoren för lust för statsverket, kammaren nu icke skall gå in på den här före-
lån ur odlings- slagna räntenedsättningen, som ovilkorligen skulle, om den sattes i ver-
lånefonden. ket, föranleda förlust. I utskottets utlåtande finnas redan de skäl an-
(Forts.) gifna, hvarför man icke kan nedsätta räntan, så vida icke staten vill
träda emellan och göra uppoffringar; och då jag icke tror, att det är
skäl att göra det, så skall jag yrka bifall till utskottets förslag.*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner gifvits enligt de yrkanden som förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Till afgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande n:o 51, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster.

Punkten 1.

Bifölls.

*Ang. afskaffan- Efter föredragning dernäst af punkten 2, deri utskottet hemställde,
de af mantals- att två motioner, väckta, den ena inom Första Kammaren af herr J.
penningarne. Mankell (n:o 22) och den andra inom Andra Kammaren af herr O. H.
Ström (n:o 107) och hvilka afsågo mantalspenningarnes afskaffande,
mätte af Riksdagen lemnas utan afseende, anförde:*

Herr Ström: Herr talman, mine herrar! Då statsutskottet afstyrkt motionerna, får jag, såsom motionär i denna kammare, taga en stund af kammarens tid i anspråk för att framlägga några af de skäl, på grund hvaraf jag anser, att utskottet bort tillstyrka motionerna.

Att personella skatter äro orättvisa, såsom drabbande den fattige hårdare än den förmögne, enär de stå i omvänt förhållande till skatteförmågan, lär väl ingen bestrida. Också äro dessa skatter afskaffade i de flesta civiliserade stater. Om än 1883 års Riksdags beslut om personella skyddsafgiftens upphörande ställdes i samband med mantalspenningarnes bibehållande, bör väl icke, i synnerhet som numera förändrade förhållanden inträdt genom antagande af ett tullsystem, som af den obemedlade kräfver större uppoffringar än förr, denna skatt för all framtid bibehållas, utan tvärtom just på grund af dessa förändrade förhållanden med allra snaraste afskaffas.

Såsom skäl för mantalspenningarnes bibehållande anföres dels, att de utgå med så ringa belopp, att de icke kunna vara så särdeles betungande, dels att *en* personlig skatt bör bibehållas, såsom påminnande samhällsmedlemmarna om det skydd staten bereder dem, samt slutligen, att de ligga till grund för vissa löningsöfverenskommelser och för afgifter af flerahanda slag.

Att mantalspenningarne utgå med så ringa belopp är väl ej skäl för deras bibehållande, då grunden för deras utgörande är *orättvis*, hvilket ensamt för sig borde vara tillräcklig orsak till deras afskaffande, ty en orättvisa må vara större eller mindre, så förblir den dock en orättvisa, och hvad som för en lyckligare lottad synes vara mindre betydande kan vara ganska betungande för den fattige.

Ang. afskaffande af mantalspenningarne.
(Forts.)

Hvad beträffar talet om att *en* personel skatt bör bibehållas därför att den påminner om det aktiva medborgarskapet, så är jag öfvertygad om, att detta medborgarskap, äfven om mantalspenningarne utgå från debetsedeln, skall kännas lika väl, till följd af de höjda indirekta skatterna och de fortfarande qvarstående personella afgifterna, hvilka, om mantalspenningarne, omkring 700,000 kronor, frånräknas, ändock uppgå till öfver 2,400,000 kronor.

Skälet att mantalspenningarne böra bibehållas, därför att de ligga till grund för löningsöfverenskommelser och afgifter af flera andra slag, förfaller, då väl Kongl. Maj:t, om mantalspenningarnes afskaffande för öfrigt anses lämpligt, icke lär underlåta att i de författningar, der mantalspenningarne utgöra grunden för aflöningar och afgifter, åstadkomma de förändringar, som med anledning af mantalspenningarnes upphörande tarfvas.

Då statsverkets ställning genom rikligt flödande inkomster, till följd af det förändrade tullsystemet, är sådan, att mantalspenningarne utan olägenhet kunna undvaras, samt deras borttagande är ett steg i rätt riktning mot afskaffande af föråldrade skatteformer och gamla orättvisor; får jag hemställa, att kammaren måtte bifalla motionerna, och detta så mycket hellre, som till Kongl. Maj:t är öfverlemnadt att föreslå den lämpligaste tidpunkten för ifrågavarande skatts upphörande.

Herr *Nydahl* instämde häruti.

Herr Jonson i Fröstorp: Då motionären icke tagit i betraktande flera omständigheter, som äro beroende af mantalspenningarne, så är det alldeles omöjligt att kunna bifalla föreliggande motion. Skulle man taga bort mantalspenningarne, så är det alldeles gifvet, att man skulle taga bort den personliga folkskoleafgiften. Ty det är ju föreskrifvet, att denna afgift skall utgöras af alla dem, som erlægga mantalspenningar. Men något sådant har motionären icke talat om i sin motion, och icke heller kan man nu besluta upphäfvande af denna folkskoleafgift.

Samma förhållande är det med sjukvårdsafgiften. Den utgöres af alla, som erlægga mantalspenningar. Och den är heller icke tagen i betraktande i motionen.

Hvad mantalspenningarne i och för sig sjelfva beträffar, så äro de så obetydliga, att väl ingen, som eger svensk medborgarrätt och har något att betala med, lär vilja undandraga sig den. Det är för öfrigt öfverlemnadt åt kommunerna sjelfva att vid mantalsskrifningarna

Ang. afskaffande af mantalspenningarne. ifrån mantalspenningarnes erläggande befria alla dem, som icke kunna betala, så att denna afgift icke blir utkräfd af andra än dem, som ega förmåga att utgöra densamma.

(Forts.)

Under sådana förhållanden kan jag icke tillstyrka bifall till motionen, utan anhåller om bifall till utskottets föreliggande förslag.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 3.

Bifölls.

Utskottets *slutanmälan.*

Lades till handlingarna.

§ 9.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från kronolägenheten Alnängarne i Örebro län.

§ 10.

Om utsträckning af den politiska valrätten.

Slutligen företogs handläggning af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckta motioner om ändring af § 14 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets behandling hade öfverlemnats följande inom kamrarne väckta motioner, innefattande förslag till förändring af riksdagsordningens stadganden om valrätt till Andra Kammaren, nemligen, inom Första Kammaren, n:o 47 af herr *L. O. Smith* samt, inom Andra Kammaren, n:o 21 af herr *A. F. Broström*, n:o 34 af herr *P. G. Petersson* i Brystorp, n:o 89 af herr *Ollas A. Ericsson*, n:o 101 af herr *C. G. Bruse*, n:o 104 af herr *A. F. Liljeholm*, n:o 133 af herr *F. G. Björck* och n:o 169 af *L. P. Larsson* i Berga.

I dessa motioner hade föreslagits:

af herr *Smith*:

»att § 14 riksdagsordningen må erhålla följande förändrade lydelse :
Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, enhvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man;»

af herr *Broström*:

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

»att Riksdagen måtte antaga att hvila till grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af 14 § i riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre tusen riksdaler, eller ock är uppskattad till en årlig inkomst af minst femhundra riksdaler;»

af herr *Petersson*:

»att Riksdagen måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver jordbruksfastighet till ett taxeringsvärde af minst 500 kronor eller annan fastighet på landet till ett taxeringsvärde af minst 1,000 kronor, eller fastighet i stad till ett taxeringsvärde af minst 500 kronor, eller för lifstid, eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande 3,000 kronor, eller ock till staten erlägger bevilning för en till minst 500 kronor uppskattad årlig inkomst;»

af herr *Ericsson*:

»att 14 § i riksdagsordningen må erhålla följande förändrade lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han är bosatt, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst fem hundra riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevilning för en till minst fem hundra riksdaler uppskattad årlig inkomst;»

af herr *Bruse*:

»att Riksdagen för sin del ville besluta, att § 14 riksdagsordningen erhåller följande lydelse: Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst åttahundra kronor eller arrenderar jordbruksfastighet till taxe-

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

ringsvärde, ej understigande fem tusen kronor, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst sex hundra kronor uppskattad årlig inkomst;»

af herr *Liljeholm*:

»att 14 § riksdagsordningen må erhålla följande lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst 600 kronor, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till ett taxeringsvärde, ej understigande 3,000 kronor, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst 500 kronor uppskattad årlig inkomst;»

af herr *Björck*:

»att Riksdagen måtte antaga, att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, följande förändrade lydelse af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt till riksdagsman för Andra Kammaren eger, inom den kommun han bosatt är, hvarje till myndiga år kommen, välfrejdad svensk man, som är uppskattad till minst fem hundra kronors årlig inkomst af kapital eller arbete och i rätt tid betalt sin påförda skatt;» samt

af herr *Larsson*:

»att Riksdagen för sin del ville besluta följande ändrade lydelse af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han är bosatt, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst *femhundra kronor*, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet, till taxeringsvärde ej understigande *tre tusen kronor*, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst *femhundra kronor* uppskattad årlig inkomst.»

Utskottet hemställde emellertid, att icke någondera af förenämnda åtta motioner måtte af Riksdagen bifallas.

Reservationer emot denna utskottets hemställan hade anmälts:

af herr *S. F. Norén*, i syfte att valrätt måtte tillkomma den, som till staten erlägger bevillning för en till minst 700 kronor uppskattad årlig inkomst; samt

af herr *P. Larsson* i Fole; hvarjemte herr *Ivar Månsson* begärt få antecknad, att han i följd af tjenstledighet från riksdagsgörömlen varit förhindrad att deltaga i detta ärendes behandling inom utskottet.

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Öfverläggningen rörande detta ämne öppnades af

Herr *Stockenberg*, hvilken yttrade: Herr talman, mine herrar! Jag hade trott, att konstitutionsutskottet vid behandlingen af förevarande motioner skulle utgått från samma skyddsvänliga åsigter som de, hvilka legat till grund för Riksdagens flera föregående beslut under det nya systemet — jag tillåter mig särskildt erinra om den lag, Riksdagen nyligen antagit till skydd mot yrkesfara — jag hade trott, menar jag, att konstitutionsutskottet vid dessa motioners behandling skulle velat tillämpa liknande skyddsdoctrinära grundsatser. Om så hade varit förhållandet, eller, med andra ord, om konstitutionsutskottet, med beaktande af svenska folkets beskattningsrätt, sökt åt denna bereda ett fullständigare skydd än det som följer af bestämmelserna i § 14 riksdagsordningen, så hade enligt mitt förmenande utskottet bort komma till ett helt annat slut än att afstyrka bifall till samtliga motionerna, likasom ock, om utskottet framställt förslag om ändring af nämnda §, kamrarne rimligtvis skulle kunnat enas om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren medelst större eller mindre nedsättning i nu gällande valcensus. Så har emellertid icke skett, utan till följd af det öde, som motionerna derom rönt, så väl inom utskottet som i Första Kammaren, har frågan om den politiska rösträttens utsträckning vid denna riksdag fallit. För dem, som i likhet med mig äro öfvertygade derom, att denna af allmänna tänkesättet allt mera uppburna grundlagsändring i antydd riktning är egnad icke att försvaga utan att stärka grundvalarne för vårt nuvarande representationssätt och så medelst att betrygga samhällets lugna och trefna utveckling, hade det naturligtvis varit önskvärdt, att frågan vid innevarande riksdag skjutits framåt. Som jag likväl är hvarken pessimist eller intransigent skyddsvän, ser jag i frågans fall mindre ett olycksfall, än ett kort uppskof med dess lösning, hvilket utan tvifvel utan synnerlig olägenhet bör kunna ega rum. Den af konstitutionsutskottet vid förra riksdagen åberopade, af statistiska centralbyrån verkställda utredning, angående den inverkan en nedflyttning af röststrecktet skulle utöfva å valrätten till Andra Kammaren, gifver visserligen vid handen, att, om rätten att deltaga i val till Andra Kammarens ledamöter inrymdes åt hvarje välfräjdad myndig svensk man, som erlägger bevillning efter 2:dra artikeln bevillningsförordningen, skulle en tillökning i de nu röstberättigades antal i viss mån kunna inverka på Andra Kammarens sammansättning. Men deraf följer icke, att, genom en sålunda förändrad Andra Kammar, ändring i nu gällande tullbeskattningssystem vore i den närmaste framtiden att förvänta; ty, medgifvom det, mine herrar, det är egentligen i afseende å detta system, eller rättare med hänsyn till den del

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

deraf, som afser tull på oundgängliga lifsförnödenheter, som missförhållandet emellan skattepligt och rösträtt blifvit allt mera kämbart och hjertare framträdt. Men oafsedt den verkan till ökad skydd för svenska folkets beskattningsrätt, som en skälig nedflyttning af valcensus antagligen skulle medföra, skulle en dylik jemkning af rösträttsgrunden otvifvelaktigt komma att bidraga icke blott att höja sjelfkänslan hos de män, hvilka derigenom kommo att uppflyttas i de röstberättigades led, utan äfven att öka det moraliska stöd af folkets tänkesätt, hvilket, för att använda en framstående statsmans ord vid förra riksdagen, »ingen representation kan i längden undvara utan att förfela sin bestämmelse.» Lifligt delar jag också med så många andra lojala medborgare den förhoppning — och det är denna förhoppning, herr talman, jag velat uttala — att frågan om den politiska rösträttens utsträckning, med hvilken i min och fleres tanke jemväl bör förenas frågan om begränsning af antalet ledamöter i begge kamrarna, måtte städe från riksdag till riksdag återkomma med ökad styrka, till dess det lyckas Riksdagen och regeringen att på ett med billighet och statskloket öfverensstämmande sätt lösa dessa begge samhällsvigtiga frågor.

Herr Ollas A. Ericsson anförde: Det torde under nuvarande förhållanden vara lönlöst att uppträda och här göra något som helst yrkande, som afviker från konstitutionsutskottets hemställan i det föreliggande betänkandet. Men jag kan dock icke såsom motionär i frågan underlåta att söka med några ord tillbakavisa vissa punkter i utskottets motivering, hvilka jag för min del icke kan gilla.

Af denna framgår, att utskottet anser den nu gällande inskränkingen af valrätten till Andra Kammaren till fullo uppvägas af bestämmelserna om valsättet och stadgandena om Första Kammarens sammansättning. Efter att förut hafva redogjort för åtskilliga främmande länders bestämmelser med afseende på deras representationers sammansättning, och hvilka länder särskildt hafva valrätten till deras andra kammare i afsevärd grad vidsträcktare, än hos oss är förhållandet, yttrar utskottet i sitt betänkande å sid. 13 följande: »ställer man nu lemnade uppgifter om bestämmelserna angående representationens sammansättning i främmande länder vid sid. af de bestämmelser, som i vårt land äro gällande, och erinrar man sig särskildt det sätt, hvarpå Första Kammaren hos oss är sammansatt — att den utses endast genom val, och att dessa val ytterst utgå från alla, som till staten erlægga bevilling för fastighet eller inkomst för kapital eller arbete — så skall man utan svårighet finna, att i de af de omnämnda länderna, der valrätten till Andra Kammaren är i afsevärd grad vidsträcktare än hos oss — Norge och Frankrike undantagna — denna skilnad till fullo uppväges genom den olikhet, som å andra sidan råder antingen i bestämmelserna om valsättet (Preussen), eller i de förhållanden, som betinga valbarheten (Tyska riket, Italien och England), eller i stad-

gandena om första kammarens sammansättning (Danmark, Preussen, Italien och England)», o. s. v.

Jag kan icke neka till, att för en främling, som må hända icke känner förhållandet, kan detta resonnement låta förträffligt; men för den som känner vår kommunala rösträtt, och hvilken dominerande ställning förmögenhet eller inkomst intager särskildt med afseende å val till Första Kammaren, kan talet om, att dessa val ytterst utgå af alla skattskyldige, icke ega någon betydelse. Då utskottet i sammanhang härmed velat betona, att, på grund af Första Kammarens sammansättning, densamma *icke* skulle, lika med andra länders första kammare, hvilka äro sammansatta af sjelfskrifne ledamöter, såsom prinsar, hertigar, furstar, eller af medlemmar, som äro för lifstid tillsatta af regenterna med mera dylikt, ega den för grundtanken i tvåkammerssystemet erforderliga återhållande kraft att trygga det bestående rätt — jag skulle vilja säga orätt — i fall rörligare element erhöle inverkan på Andra Kammaren, då, säger jag, utskottet velat betona detta, kan jag icke annat än uttala min förvåning deröfver, att utskottets medlemmar, särskildt från denna kammare, så enhälligt kunnat uttala sig på detta sätt. Har Första Kammaren gjort sig skyldig till ett sådant omdöme? Tro herrar utskottsledamöter, att Första Kammaren, om den bestått af prinsar eller andra sjelfskrifna ledamöter, skulle kompaktare motsatt sig alla reformer, såsom t. ex. nu sist inskränkningen af den kommunala rösträtten, eller varit villigare att bifalla alla af Kongl. Maj:t äskade anslag, än hvad nu är förhållandet? Jag tror det ej, utan är snarare frestad tro, att motsatsen skulle hafva egt rum. Och det är först af 1889 års konstitutionsutskott, jag för min del hört en sådan beskyllning mot Första Kammaren.

I min motion tillät jag mig framhålla den orättvisa, som ligger deruti, att många, dels genom antagandet af den nya riksdagsordningen och dels genom fastighetsvärdenas oupphörliga sjunkande, förlorat sin förut innehafda politiska rösträtt. Med afseende å förstnämnda skäl svarar utskottet å sid. 15 i betänkandet följande: »af den anledning fastställdes ock af lagstiftaren, vid representationsförändringens genomförande, skattebidragen till staten såsom den gemensamma måttstocken för bestämmande af den gräns, nedom hvilken valrätten till riksdagsman ej finge sträckas; och den förmögenhetsställning, som sålunda fordrades, sammanföll temligen nära med den, som gifvit ledamöterna i de forna borgare- och bondestånden rätt till deltagande i riksdagsmannaval.» Hvar och en, som vill erkänna sanningen, skall dock kunna intyga, att så icke är förhållandet. I den valkrets, jag representerar, finnes nemligen en mängd hemman, hvilkas taxeringsvärden variera mellan 500 och 800 kronor, ja stundom ligga derunder. Innehafvarne af dessa hemman hade före den nya riksdagsordningens antagande politisk rösträtt, nu deremot sakna sådana hemmans innehafvare densamma, och jag tror, att sådana fall förefinnas äfven inom andra delar af landet, om än icke i så stor skala.

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Beträffande det andra skälet, fastighetsvärdenas sjunkande, säger utskottet å samma sida, fjerde raden nedifrån, följande: »äfven om under de senare åren åtskilliga fastigheter sjunkit i värde, såsom en af motionärerna framhållit, lär det dock icke — utom i mycket få undantagsfall — hafva egt rum med de små fastigheter, hvilkas värden hålla sig omkring det i § 14 riksdagsordningen stadgade minimivärde å fast egendom, och valrättens förlust af sådan orsak torde därför vara högst sällsynt.»

Jag tillåter mig här nämna, att en motionär i denna fråga sistlidne riksdag upplyste så väl utskottet som kammaren derom, att i hans valkrets samtliga jordbruksfastigheters taxeringsvärde år 1887 nedsattes med 10 procent, hvilket hade till följd, att i en kommun 10 procent och i en annan 20 procent af de der förut röstberättigade förlorade sin politiska rösträtt. Jag vill äfven upplysa, att i den ort, jag representerar, hafva vi hittills åtminstone varit så rättvisa, att, på samma gång vi haft allmängiltig orsak att sänka taxeringsvärdet å en större fastighet, vi äfven efter samma proportion sänkt det å mindre. Huru stor procent inom min valkrets härigenom förlorat sin rösträtt kan jag icke, då jag saknar nödig statistik härför, uppgifva. Men det kan jag säga, att i följd af det förhållande, att de flesta fastigheterna der icke äro större, än att de variera i taxeringsvärde omkring det i riksdagsordningens § 14 bestämda census, de icke äro så få, som utskottet låtit påskina. Följaktligen kan icke heller detta utskottets påstående ega något värde.

Vidare fortsätter utskottet på följande sida: »dessutom skulle, enligt utskottets förmenande, en icke oväsentlig ökning af de valberättigades antal, utan någon grundlagsändring, inträda, om en hvar behörigen uppskattades efter sin verkliga inkomst eller förmögenhet».

Af den erfarenhet jag har från taxeringsnämnderna har jag funnit, att man icke har större undseende med att till sitt verkliga inkomstbelopp upptaxera en med mindre inkomster, än man har för en med större. Enligt utskottets mening skulle man således ytterligare beskatta arbetaren och den mindre bemedlade, innan han erhåller rösträtt. Jag för min del kan icke vara med derom. Men vill utskottet beträda den vägen, att upptaxera arbetaren och den mindre bemedlade så, att de derigenom skulle erhålla politisk rösträtt, tror jag, att utskottet skulle vinna mera erkännande, om dess ledamöter på samma gång väckte motion om att höja existensminimum till t. ex. 700 å 750 kronor, så att de, hvilka nu stå under strecket, kunna utan att få vidkännas allt för stora utgifter upptaxeras. Eljest skall säkerligen den redan nu allt för nedtyngda arbetaren betacka sig för en sådan åtgärd.

De öfriga skälen, jag i största korthet i min motion anfört för billigheten, rättvisan och klokheten af att vidtaga en reform härutinnan, har utskottet förbigått utan någon antydning, af hvilken orsak känner jag ej. För mig kvarstå dock alla skäl, som tala för reformen såsom

fullt giltiga och beaktansvärda, hvarför jag fortfarande vågar hysa andra tankar härutinnan, än konstitutionsutskottet. Jag skall emellertid för denna gång icke längre taga kammarens tid i anspråk, ehuru jag nog kunde hafva flera anmärkningar att göra mot utskottets motivering. — Af det sagda torde framgå, att jag icke af utskottets betänkande finner mig öfverbevisad. Och då flere af motionärerna icke velat utvidga rösträtten i samma utsträckning åt fastighetsegare som åt dem, som hafva inkomst af kapital eller arbete, och jag deremot anser fastighetsegaren lika, om icke mera berättigad till denna utsträckning, skall jag drista mig att hos kammaren anhålla om bifall till min motion, alldenstund den innehåller samma bestämmelser, som vid flera tillfällen förut i denna kammare blifvit godkända. Det blir i alla fall på grund af Första Kammarens redan fattade beslut icke annat än en opinionsyttring.

För några dagar sedan gjorde en ärad talare kammaren uppmärksam derpå, att då man stod här såsom riksdagsman, vore det en pligt att se till, hvad som kunde göras äfven för arbetaren. — Jag vill för min del svara samme talare, att det är just till följd deraf, att jag känner denna pligt, som jag nu hos herr talmannen vågar yrka afslag å det föreliggande betänkandet, i hvad det afser min motion, och bifall till densamma, samt anhålla, det herr talmannen täcktes framställa proposition å detta mitt yrkande.

Herr Gumælius: Må det tillåtas mig, herr talman, att till en början erinra, att svenska folket i afseende på valrätt till Andra Kammaren kan indelas i två grupper, en privilegierad, innefattande ungefär hvar sextonde af befolkningen, samt en icke privilegierad — ja, den skulle då omfatta hela återstoden. Det är den privilegierade, som faktiskt väljer, och den del af riksdagen, som egentligen skulle kallas den folkvalda, är sålunda vald af en mycket afgjord minoritet. Jag har väl funnit, att konstitutionsutskottet nu anser Första Kammaren vara den egentligen folkvalda, men jag tror, att den föregående talaren så tillräckligt behandlat och vederlagt denna framställning af utskottet, att jag nu icke behöfver uttala mig deröfver. Jag vill i detta afseende endast säga, att, om en dylik framställning icke kommit från ett så allvarligt utskott som konstitutionsutskottet, man verkligen kunnat ifrågasätta, huru vida den vore gjord på allvar.

De missförhållanden i fråga om valrätten till Andra Kammaren, hvilka faktiskt äro bestående, hafva gjorts till föremål för erinringar och principiella medgifvanden redan på 1860-talet, då man genomförde vårt nuvarande representationssystem. Men man fick då taga hvad som kunde fås, och många af dem, som arbetade för representationsreformen, ansågo och uttalade den mening, att en rättelse snart nog skulle komma under de nya förhållandena. De ha också arbetat och tröskat dermed riksdag efter riksdag, undan för undan. Första Kammaren har mot dessa sträfvanen satt ett segt motstånd, ehuru äfven der icke

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

fattats röster, som påyrkat en eftergift, en rättvisare fördelning af de medborgerliga rättigheterna i detta afseende. I Andra Kammaren åter har frågan i allmänhet rönt ett välvilligt mottagande, och det är först på allra sista tiden, under ändrade förhållanden, under ett »nytt system», som man funnit en svängning i detta som i mycket annat. Man har sålunda funnit, att en eller annan, som förr uppträdt såsom motionär, talare eller instämmare i liberal riktning, nu kommit att ändra mening — jag hoppas likvisst icke så fast, att han icke förr eller senare vid bättre besinning skall återgå till sin gamla kärlek.

Men om man redan på 1860-talet medgaf, att en ytterligare reform i förevarande afseende vore lämplig och naturlig, så hafva förhållandena sedan dess utvecklats sig derhän, att skälen för en sådan reform nu äro ännu mycket kraftigare. Jag behöfver blott erinra om, att mellan den tid, då det nya representationsskicket genomfördes, och den närvarande ligger nära ett fjerdedels sekel; och under tiden har folkskolebildningen vidgats och utvecklats sig så, att man kan säga, att den numera är allmän inom hela folket. Men tillika är det åtskilliga andra omständigheter, som tillkommit. Jag skall be att få fästa mig endast vid ett par af dem, som hafva den största betydelsen.

Jag nämner icke någonting för denna kammare nytt, om jag säger, att det är en trängande och viktig fråga, den om grundskatterna. Efter åtskilliga strider och underhandlingar hafva nu 30 procent af dessa skatter blifvit afskrifna. För min del har jag, redan innan jag blef riksdagsman, varit vän af grundskatteafskrifningen, men jag hade föreställt mig, att till sättet för lösningen af denna fråga skulle höra, att man samtidigt såsom kompenstation företoge en ändring och revidering af vårt skatteväsende i öfrigt. När de 30 procenten afskrefvos, ansåg man det vara för tidigt att vidtaga någon granskning af bevillningsförordningen i sammanhang med afskrifningen. Hvad som togs bort från jordbruksklassen lades på hela folket, och jag vill icke klandra detta. Men icke nog med denna börda, som lades på hela folket, utan det var något annat, som utgjorde ett vilkor från regeringens sida, då öfverenskommelsen träffades, och det var en ökad värnpligt. På hvem lades denna? »På oss», sade i denna kammare en och annan talare. Detta var naturligtvis icke någon sanning. Ty vi, de privilegierade, de valde och våra valmän, äro ju blott en sextondedel af hela folket. Nej, den lades nog på den stora majoriteten, på dem som stå under det politiska strecket.

Kom så en annan tid, då man kom under fund med, att det skulle vara nyttigt och godt för det privilegierade fåtalet, om icke för andra, om det kunde läggas en del indirekta skatter på befolkningen, särskildt för näringsmännen. Det blef också till slut så. Hvem är det väl nu, som får betala dessa skatter, mine herrar? Det är de många munnarne. Det är på mängden, på dem som stå under det politiska strecket, som man lagt större delen af dessa dryga afgifter.

Jag tillåter mig taga ännu ett steg till. Jag hoppas herrarne icke

taga det illa; hvad jag tänker säga, det är i alla fall sanning, äfven om det synes vara ett strängt tal. Nå väl! Det har vid denna riksdag förekommit, att man tyckt som så, att, då denna åtgärd, som jag nyss syftade på, kommer att medföra ett större tillflöde i statskassan, hvad är då naturligare än att använda detta öfverflöd för en ytterligare grundskatteafskrifning? Här har framburits en massmotion i denna riktning. En massmotion? Nej, den borde icke kallas så, ty en afdelning af den minoritet vi utgöra borde icke kunna kallas en massa. Men i alla fall har man kommit att använda detta ord. Alltså, en »massmotion» har framkommit, denna gång visserligen kanske, trots sin volym, endast som en blänkare; men det behöfs väl icke mycken spådomskonst för att inse, att den helt snart kommer att föra något efter sig. Jag antager sålunda, att vi snart — kanske inom denna valperiods utgång — på fullt allvar stå vid en ny grundskatteafskrifningsfråga, dervid skattemedel, åstadkomna på sätt jag sagt, komma att medverka till möjliggörandet af frågans lösning. Men ett vilkor kommer nog också då att från högsta ort uppställas — deremot kommer nog att protesteras, men det skall kanske gå igenom i allt fall — det vilkoret nemligen, att man ytterligare ökar krigsskatten för det stora flertalet, för dem som stå under linien, men som ändock redan fått ökad värnpligt och bröds katt, för den stora majoriteten, eller åtminstone den del af majoriteten, som afses i de nu väckta motionerna; ty alla dessa afse ju egentligen dem, som stå under det politiska, men öfver det kommunala, sålunda emellan de begge strecken. Det synes mig vara en gård af den allra enklaste rättvisa att också gifva åtminstone dem motsvarande politiska rättigheter.

När alltså nu ifrågavarande medborgare äro af direkta skatter betungade i lika mån med oss, åtminstone med dem af oss, som stå närmast öfver det politiska strecket, d. v. s. dem, som ega en årsinkomst af 800—1800 kronor; *när* de vidare numera, sedan folkbildningen gud ske lof blifvit så allmän, kunna anses så pass bildade, att de böra kunna bedöma, huru de skola utöfva sina medborgerliga förpligtelser såsom valmän; och *när* jag slutligen ser, att de äro och sannolikt komma att blifva relativt ännu mer betungade af indirekta skatter och personliga skatter med kroppen, än de privilegierade afverlagren, så finner jag full anledning till uttalande af den liffiga förhoppning, att Andra Kammaren skall visa sig behjerta alla dessa omständigheter och se hvad som är rätt och äfven vilja göra hvad som är rätt.

Jag sade häromdagen, mine herrar, att jag icke gerna är med om att här besluta om lydelsen af den ena eller andra grundlagsparagrafen. Jag hyser fortfarande samma åsigt. Jag vill ej biträda en föregående talares yrkande om bifall till hans motion, och detta så mycket mindre, som jag derigenom kunde komma att göra de sex öfrige motionärerna — jag säger sex, ty den åttonde hör ju till Första Kammaren — orätt, i det att desse naturligtvis hvar och en i sin stad vilja hafva företrädesvis sin motion igenom. Jag anser det principiellt rig-

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.,
(Forts.)

tigare i en fråga som denna att bereda det högt ärade konstitutionsutskottet tillfälle att undersöka hvad som är i detta fall klokast och lämpligast, att sälla de olika förslagen och äfven, om det behöfves, begagna sin egen motionsrätt samt sálunda få fram något som är verkligt godt — god vilja får jag naturligtvis icke förutsätta, att utskottet saknar; och ur den synpunkten anhåller jag, herr talman, att få yrka återremiss af hela betänkandet. Visserligen kan man häremot göra den invändningen, att en återremiss, sedan Första Kammaren fattat sitt beslut i ämnet, denna gång skall blifva utan praktiskt resultat. Men om ärendet nu återförvisas till konstitutionsutskottet, har utskottet deri anledning att under löpande periods tredje riksdag anse detta viktiga ämne för sig föreliggande, såsom dit hänvisadt från denna kammare vid denna riksdags slut. Jag hoppas åtminstone, att konstitutionsutskottet skall gifva återremissen, om den beslutes, en sådan tydning, och sálunda anhåller jag om återremiss.

Herr Nydahl: Jag kommer verkligen att yrka bifall till den åttonde motionen, såsom den näst föregående talaren kallade den, ehuru motionen i betänkandet är den första. Då frågan om utvidgad rösträtt förra riksdagen här i kammaren behandlades, uttalade jag mig för ett förslag, som, om jag icke missminner mig, framlagts af herr P. Andersson i Högkil och som var alldeles lika med det herr Smith framställt i sin i detta betänkande behandlade motion, enligt hvilket valrätt skulle tillkomma enhvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man inom den kommun, der han är bosatt. Jag är fortfarande af den åsigten, att detta förslag är det bästa, om man vill utsträcka rösträtten utan att införa allmän rösträtt — och något förslag i detta syfte föreligger ju icke — och således ändå behålla en viss census. Hvad som genast faller i ögonen, då man jemför herr Smiths motion med de öfriga, är att herr Smith vill grunda valrätten på en *verklig princip*, under det att de andra förslagsställarne vilja i stället för det gamla, godtyckligt uppdragna politiska »strecket» sätta ett nytt, icke mindre godtyckligt sådant. Jag tror, att denna skilnad mellan herr Smiths motion, å ena sidan, och de öfriges å den andra, afgjordt talar till förmån för den förstnämndes motion; ty det kan ju icke nekas, att det vid all lagstiftning är af synnerlig vikt att om möjligt söka undvika alla godtyckliga bestämmelser; och detta låter sig här göra, om man med herr Smith beslutar att göra valrätten till Andra Kammaren beroende på erläggande af bevillning. Jag medgifver gerna, att utgörande af bevillning icke är någon, att jag så må säga, *naturlig* gräns mellan dem, som böra hafva, och dem, som icke böra hafva politisk rösträtt; men förmenar jag, att den omständigheten, att erläggande af bevillning redan utgör vilkor för åtnjutande af *kommunal* rösträtt, skulle göra det för allmänna medvetandet mera antagligt, om samma vilkor jemväl uppstäldes för åtnjutande af *politisk* rösträtt, än om ett sådant vilkor derför beslutas, som icke har någon

grund i bestående förhållanden. Jag kan icke se annat, än att så skulle vara fallet. Genom att uppdraga ett nytt politiskt streck, som måste blifva mer eller mindre godtyckligt, kan man icke undgå att uppväcka missnöje hos dem, som komma att befinna sig under det nya strecket och som antagligen torde få svårt att förstå, hvarför somliga, som äro fria från bevillning, skola åtnjuta politisk rösträtt, men andra deremot icke. Det nya strecket skulle endast betraktas som ett steg till införande af allmän rösträtt, och agitationen för den allmänna rösträtten skulle, äfven om den för någon tid lugnade sig, efter all sannolikhet snart lefva upp på nytt. Detta tror jag deremot icke lika säkert skulle hända, om man bestämde samma vilkor för åtnjutande af *politisk* rösträtt, som redan äro stadgade för *kommunal* rösträtt. Åtminstone finge då försvararne af det bestående en fastare mark att stå på. Ett stöd för denna min uppfattning tror jag mig finna bland annat deri, att, ehuru, som bekant, de så kallade rösträttsföreningarna på sitt program uppställt allmän rösträtt, så har jag dock i dessa dagar från sådana föreningar i min hemort fått emottaga en af flera hundra personer undertecknad uppmaning att söka verka för herr Smiths motion. — Ett annat skäl, som enligt min mening talar för denna motion, är, att de i kommunalstämma röstberättigade redan hafva valrätt till Första Kammaren, om också endast *medelbart*, och det synes mig då icke olämpligt, att, om valrätten till Andra Kammaren utsträcker, detta sker så, att den kommer dem till godo, som redan hafva valrätt till Första Kammaren, och att således valrätten till *hela* representationen kommer samma personer till del. Vidare vill jag erinra om, att de inom kommunen röstberättigade utgöra en valcorporation, som har att tillsätta icke blott kommunens samtliga förtroende- män utan äfven landstingsmän, nämndemän och, om de tillhöra svenska kyrkan, prest, klockare, skollärare, elektor för utseende af lekman- ombud vid kyrkomöte o. s. v. Detta är äfven en omständighet, som synes mig icke tala emot lämpligheten att utsträcka valrätten till Andra Kammaren till hvarje i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man — enligt herr Smiths förslag. För öfrigt utmärker sig detta förslag framför de andra genom sin synnerliga enkelhet. Man behöfver blott sätta punkt efter orden »röstberättigad man» och sedan stryka hela den öfriga delen af paragrafen för att få en tillräckligt tydlig bestämmelse; — så att kammaren till och med utan föregående återremiss torde kunna godkänna förslaget. Det kan tyckas temligen onyttigt att nu orda om, hvilken valcensus må anses som den lämpligaste för den händelse man vill utsträcka rösträtten, då frågan redan är afgjord för innevarande riksdag. Men frågan skall återkomma, och det vore då önskvärdt, om reformens vänner kunde enas om ett och samma förslag, och därför har jag nu ej ansett det vara ur vägen att framhålla det förslag, som synes mig vara det bästa. Och jag skall också taga mig friheten hemställa till de kammarens ledamöter, som äro för en jemkning af census — först och sist motionärerna i ämnet —

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

att om möjligt förena sig om herr Smiths motion. Vi erinra oss hurusom konstitutionsutskottets vice ordförande förra riksdagen yttrade, att vännerna af denna reform sjelfva icke tycktes veta hvad de ville, då de ingifvit motioner hvar för sig och icke kunnat förena sig om något förslag. Och herr Smiths förslag har, som jag tror mig hafva påvisat, åtskilliga beaktansvärda företräden framför de öfriga. Jag ber särskildt få fästa uppmärksamheten derpå, att det torde vara mera opportunt — jag menar att det torde förefalla dem, som hysa betänkligheter mot streckets sänkning, mera antagligt, eller om man så vill, mindre oantagligt än de öfriga. Förslaget går visserligen längre än något af de andra i fråga om de små fastighetsegarne; men jag föreställer mig att det icke är det inflytande dessa små fastighetsegare på landet kunde komma att få på valen, man är rädd för, utan snarare lära väl betänkligheterna här vid lag vara framkallade af tanken på den förändrade sammansättning, som valmanscorpserna i de större städerna skulle erhålla genom en utvidgad rösträtt; men denna utvidgning skulle, såsom herrarne lätt finna, genom herr Smiths förslag, för de större städerna blifva mycket ringa, emedan det bevillningsfria beloppet i dessa städer är betydligt högre än i småstäderna och på landsbygden. — Mot förslaget har visserligen anmärkts, att man, om det bifölles, kunde på en omväg eller genom att höja existensminimum åter inskränka den politiska rösträtten. Jag hyser inga farhågor därför. Om en höjning af existensminimum betingas af lefnadskostnadernas fördyrande eller, hvilket är detsamma, af penningevärdets fall, är, enligt mitt sätt att se saken, derom ingenting att säga och att af politiska skäl, för att inskränka rösträtten, en dylik höjning af existensminimum skulle genomdrivas, det tror jag för min del icke, åtminstone icke om så skulle komma att ske i någon större omfattning.

Den omständigheten, att genom bifall till herr Smiths förslag bestämmelserna om valrätt till Andra Kammaren skulle öfverflyttas från grundlagen till kommunalförfattningarna och följaktligen förlora sin grundlagsnatur, torde icke heller böra framkalla någon betänklighet mot förslaget; och jag ber att i detta afseende endast få erinra derom, att bestämmelserna om valrätt till Första Kammaren finnas icke heller i riksdagsordningen utan endast i kommunalförfattningarna. Och dessa bestämmelser hafva dock, såsom bekant, därför icke visat sig vara mindre väl skyddade; ty alla försök, som hittills gjorts för åstadkommande af ändring i den kommunala rösträtten på landet hafva, som vi alla veta, strandat. Jag håller till och med före, att det nuvarande eller något annat af grundlagen omhågnadt »streck» lättare skall kunna undanrödjas och lemna dörren öppen för den allmänna rösträtten, än man skall lyckas afskaffa kommunalförfattningens bestämmelser om vilkoren för rösträtt i kommunalstämma, ty snarare torde en opinion kunna uppstå i landet och inom riksdagen till förmån för allmän *politisk* rösträtt än till förmån för allmän *kommunal* rösträtt. I det senare afseendet tror jag man intet har att befara.

Beträffande sjelfva hufvudfrågan vill jag, då så många anmält sig till erhållande af ordet, icke upptaga tiden med att framhålla de skäl, som enligt min öfvertygelse tala för en utvidgning af den politiska rösträtten. Jag vill endast säga, att, då konstitutionsutskottet framhåller, att hvar och en, som erlägger bevillning till staten, är i tillfälle att inverka på sammansättningen af de valkorporationer, ur hvilkas val Första Kammaren utgår, så är detta, i det sammanhang och i den mening hvari det här förekommer, endast en vacker fras, ty utskottet vet mycket väl, att det inflytande på valen till Första Kammaren, som kan utöfvas af den kategori medborgare, om hvilken nu är fråga, med nuvarande kommunala rösträtt, är fullständigt lika med noll.

Om utsträckning af den politiska rösträtten.

(Forts.)

Om icke motionärerna och andra, som ifrå för denna sak, vilja ansluta sig till herr Smiths motion, så har jag ingenting emot en återremiss af frågan. Men tills vidare håller jag på herr Smiths förslag och yrkar därför, herr talman, bifall till detsamma samt afslag på utskottets betänkande.

Herrar *Vahlén* och *Kardell* instämde med herr *Nydahl*.

Herr *Broström*: Herr talman, mine herrar! Vid läsningen af detta konstitutionsutskottets betänkande, angående afgifna motioner om utsträckt rösträtt till Andra Kammaren, kom för mig ett uttryck, som en talare i min närhet begagnade förra året, då utskottets betänkande angående rösträttsfrågan här förelåg till behandling. Han yttrade, om jag icke missminner mig, att då föreliggande betänkande »var likt det egyptiska mörkret». Jag får bekänna, att det *nu* föreliggande just icke har synnerligen ljusare sidor; det är ett mörkt tal, föga olikt sitt föregående från förra året. Dock finnes i nu föreliggande betänkande en ljusglimt i form af ett par reservationer, den ena i uppgifvet syfte; hvad den andre reservanten tänker, har man dock ej fått reda på. Här af framgår, att beslutet inom utskottet icke varit fullt så enigt i år som förra året.

Jag må bekänna, att då jag läste den vidlyftiga utredning om rösträttsförhållandena till riksförsamlingarna i andra länder, som utskottet på 9:de och 10:de sidorna lemnat om den utsträckning af rösträtten, som finnes t. ex. i Danmark, Tyskland och Frankrike med flera länder, tänkte jag: Kanske utskottet möjligen börjat inse, att det icke är så farligt att sätta det *personliga värdet* i stället för penningen såsom värdemätare för rösträtt till Andra Kammaren. Men då jag sedan, hunnen till »klämnen», fick se dessa åtta efter hvarandra upprepade »*icke måtte af Riksdagen bifallas*», samt att utskottet icke heller begagnat sin motionsrätt till att komma fram med ett eget förslag i frågan, så kommo ofrivilligt, utan att jag vet huru det föll sig, i min tanke de så ofta vid sistlidet års riksdag hörda bevingade orden »Sverige åt svenskarne», hvilka i förevarande fall betyda: »Sverige åt *en del* svenskar». Den statistiska utredningen visar att denna del, år 1885, utgjorde 6,63 procent af invånare-

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

antalet. Men säger utskottet på 15:de sidan af betänkandet: »Med penningevärdets fall och arbetslönernas stigande hafva de gällande bestämmelserna om minimum af taxeringsvärde och årsinkomst blifvit lättare att uppfylla, än de voro på den tid, då de först tillämpades.» Det är ingen fara, menar utskottet, »lugnen eder, det går af sig själf. Om en tid har man kommit dit man önskar, till ett för alla tillfredsställande resultat.» Ja väl, det är nog sant, att rösträtten i någon mån ökats genom penningevärdets sjunkande. Men de statistiska utredningar, vi fått i detta afseende, visa också, att under de 13 år, som närmast föregått 1885, de röstegandes antal ökats med endast 1,03 %. Sägna hvad man vill om denna ökning; jag tror dock, att vi i fråga om den inkommit på en väg, på hvilken man, som det heter, — hastar långsamt. Och nog skall, om vi fortsätta allenast på den, det dröja en ansenlig följd af år, innan man kommer till ett uti ifrågasvarande hänseende något så när tillfredsställande resultat. Detta resonnement, att man genom penningevärdets sjunkande skulle komma till bättre resultat för rösträttens utvidgande, har utskottet ofta framhållit och lika många gånger har det blifvit vederlagdt. 1880 års konstitutionsutskott bemötte invändningen om ökningen af de valberättigades antal genom penningevärdets fall sålunda: »Ingen lär väl med fog kunna påstå, att det gör till fyllest, då det visat sig, att t. ex. sedan 1872 ökningen af valmännens antal i förhållande till hela rikets folkmängd icke uppgår till mer än 0,6 %.» Af de nu fullständiga statistiska uppgifterna ser man dock, att denna siffra kan ökas med 0,2 %.

En annan sak, med hvilken utskottet också söker lugna dem, som önska utvidgning i rösträtten, omtalas på sid. 16 i betänkandet, der det heter: »Dessutom skulle, enligt utskottets förmenande, en icke oväsentlig ökning af de valberättigades antal, utan någon grundlagsändring, inträda, om en hvar behörigen uppskattades efter sin verkliga inkomst eller förmögenhet.» Det klander, som jag anser ligga i detta yttrande mot landets taxeringsnämnder, finner jag obefogadt, för så vidt det gäller taxeringen å de nu under strecket stående. Våra taxeringsdistrikt äro i allmänhet icke stora, utan taxeringsnämnden känner de ekonomiska förhållandena ganska väl och allra bäst bland de mindre inkomstegarne. Ty herrarne veta väl, att i dessa nämnder sitta vanligtvis personer, som äro arbetsgifvare åt de under strecket stående, så nog tror jag, att man der träffar utan många undantag den rätta inkomsten. Hvad åter beträffar dem, som stå öfver strecket, dem som äro taxerade för 50,000 kronor och kanske rättvisligen borde vara det för 100,000 kronor, så inverkar deras taxering icke på föreliggande fråga. Derigenom ökas icke de valberättigade med en enda röst. Uppfinningen om den högre taxeringen är för öfrigt »icke ny», gjord af 1889 års konstitutionsutskott, och den har redan fått ett intyg, som väl kan kallas officiellt, derom att »*densamma icke kan med fördel användas.*» 1880 års konstitutions-

utskott säger nemligen i fråga härom, att, »om det äfven läte sig göra att vid taxeringen i hvarje fall träffa den verkliga förmögenheten eller inkomsten, ändå, efter nu gällande grunder för beskattningen, en stor mängd medborgare fortfarande skulle sakna rösträtt, hvilka på grund af sina kvalifikationer i öfrigt ega ej mindre berättigade anspråk derpå än måhända flertalet bland dem, som under ofvannämnda förutsättning skulle uppflyttas inom rösträttsgränsen.»

Utskottet talar också på sid. 16 i betänkandet om den stora procent af nuvarande valberättigade, som förlora sin rösträtt genom underlåtenhet att i rätt tid betala sina kommunalutskylder; och utskottet anser, att, om rösträttsgränsen sänktes, nyssnämnda procentantal skulle betydligt ökas. Med skäl kan man fråga: huru vet utskottet det? Något bevis härför har utskottet ej framlagt. Jag tror för min del icke, att man vare sig med regula de tri eller något annat räknesätt kan säga huru många, som nästkommande eller derefter följande år *icke* betala sina kommunalutskylder. Men om nu också denna grupp af icke-betalande skulle ökas, så kan jag icke se någon olycka deri; ty då inträffar ju icke något annat, än att dessa mindre inkomstegare, som utskottet så mycket fruktar, hvilka skulle hafva rösträtt men förlorat den genom underlåtenhet att liqvidera sina kommunalutskylder, icke kunna komma fram till valurnorna.

I sin motivering rörande den af mig väckta motionen i ämnet framhåller utskottet på sid. 14, att det af mig framställda förslaget att utbyta orden »*erlägger* till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst» mot orden: »är *uppskattad* till en årlig inkomst af minst femhundra riksdaler», icke skulle, vid det förhållande, att jag i förslaget bibehållit orubbad bestämmelsen derom, att den väljande skall vara »i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad», ega någon betydelse. Jo, denna ändring har nog sin betydelse. Det synes, som om utskottet skulle hafva glömt hvad utskottet anfört på 8:de sidan, eller att den, som antingen eger fast egendom af minst 100 kronors taxeringsvärde eller arrenderar jordbruksfastighet af minst samma taxeringsvärde eller har en årlig inkomst af minst 500 kronor, är i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad. Otvifvelaktigt fins det åtskilliga i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, hvilka äro uppskattade till endast 500 kronor; om de ock genom bevillningsstadgans tillhjälp fått ett så stort existensminimum, att de icke erlägga bevillning för dessa 500 kronor, skulle en sådan person ändock vara politiskt röstberättigad och likställd med öfriga i samma taxeringsgrupp för inkomst, som åtnjuta ett mindre bevillningsfritt afdrag. Jag tror, att detta har en större betydelse än utskottet velat medgifva.

Hvad nu beträffar den ljusglimt, som finnes i detta utlåtande, så är detta herr Noréns reservation i syfte att valrätt måtte tillkomma den, som till staten erlägger bevillning för en till minst 700 kronor uppskattad årlig inkomst. Detta är ju ock något, men dock så litet,

Om utströkning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

att man svårligen kunde kalla det klokt att nu godkänna detsamma. Det missnöje, som finnes, skulle qvarstå lika väl, äfven om denna reservation antoges, så att ett bifall härtill skulle icke tjena något till och vore för öfrigt ett allt för stort fattigdomsbevis med afseende å Riksdagens välvilja mot den nu orepresenterade svenska allmänheten.

Utskottet har omnämnt, huru det i andra länder i afseende å valcensus är olikhet inom samma land. Der gälla olika grunder för stad och land, och det hade ju möjligen varit något för utskottet att tänka på att kunna åstadkomma en sådan skilnad, då man vet, att i vårt land i några städer existensminimum, som ju i regeln är 450 kronor, kan uppgå ända till 650 kronor.

En föregående talare har omnämnt, att han af en rösträttsförening i hans hemort fått emottaga en skrifvelse, deri uttryckts önskan om allmän rösträtt och sympati för herr Smiths motion. Sådana skrivelser har äfven jag fått icke endast från en af de städer, som jag representerar, utan ock från en stad utom min valkrets. Såsom jag antydtt i min motion, skulle jag också icke haft något emot herr Smiths förslag; men för närvarande vill jag icke göra något yrkande vare sig i ena eller andra fallet. Frågan är ju genom Första Kammarens beslut fallen. Och som jag, i likhet med herr Gumælius, är af den mening, att en grundlagsbestämmelse icke gerna bör af kammaren antagas på formulering af enskild motionär, utan att vara granskad af konstitutionsutskottet, ber jag, herr talman, få förena mig uti yrkandet om återremiss af alla motionerna.

Herr Liljeholm: Med anledning deraf, att jag är upphofvet till ett af de föreliggande förslagen angående ändrad lydelse af 14 § riksdagsordningen, ber jag få yttra några ord.

Utskottet har visserligen icke spilt mycken möda på min motion. Det har knappt mer än återgifvit klämman och sedan utan vidare formaliteter afkunnat domen, som ingalunda vittnar om några sympatier för motionen. Skulle jag fälla ett allmänt omdöme om hvad utskottet i sitt utlåtande presterat, måste jag erkänna, att det, jemfördt med förra årets utlåtande i samma syfte, i formelt hänseende är något bättre. Som herrarne torde hafva observerat, söker man förgäfvnes i detta utlåtande efter så olyckligt valda sammanställningar, som kunde läsas i det förra. Der stod bland annat, att man genom att bevilja våra »sambällsnyttiga och aktningsvärda» arbetare politisk rösträtt skulle rubba grundvalarne för det nuvarande representationsskicket. Äfvenledes har utskottet knappt in på talet om de icke röstberättigades brist på sjelfständighet. I sammanhang härmed må erkännas, att jag icke förbisett den till utlåtandet fogade reservationen. Men jag får öppet bekänna, att hellre än att antaga reservantens förslag, är jag för ingen sänkning af strecket; ty huru skulle det i verkligheten te sig, om vi genom dess antagande ökade valmanscorpsen med ungefär $\frac{3}{10}$ procent af Sveriges hela folkmängd. Då vi sedan komme hem till våra val-

kretsar i landets skilda delar, och det blefve tal om den vidtagna åtgärden, streckets sänkning till 700 kronor, så skulle det kanske inträffa för mången af oss, att vi icke med ljus och lykta vore i stånd att uppleta mer än fem à sex, hvilka blifvit politiskt myndiga. Jag vet åtminstone en valkrets, der det icke skulle lyckas få upp summan till mer än fem. Dessa af mig nu påpekade framsteg äro, när de jemföras med rösträttsfrågan i dess hela vidd, af så mikroskopisk beskaffenhet, att de icke förtjena annat omdöme än möjligen det, att något är bättre än intet.

Hvarför jag fäst mig vid det formella i utskottets utlåtande, beror till en del derpå, att utskottets ledamöter med sällspord enighet och förkärlek sysslat med att uppleta och framdraga formella brister i de väckta motionerna.

Med afseende på det slut, till hvilket utskottet kommit, finner jag ett dylikt tillvägagående alldeles obehöfligt. Det framgår tydligt, att det icke skett i den goda afsigten att afhjelpa de upptäckta bristerna, för att derigenom kunna framlägga ett antagligt förslag, hvartill utskottet på grund af sin vidsträckta magt haft full befogenhet.

Utskottet har på sid. 9—13 upptagit en redogörelse för valrätt och valbarhet i några främmande stater. Det är skada, att icke utskottet gjort denna redogörelse ännu fullständigare. Genom att upptaga en öfversigt af de valberättigades antal i förhållande till de särskilda staternas hela folkmängd, skulle denna redogörelse hafva blifvit af ännu större betydelse. Jag skall icke trötta kammaren med någon uttömmande utredning i detta afseende, endast meddela några få uppgifter härom. I Sverige ha vi för närvarande på 1,000 personer 66 valberättigade, i Österrike 73, i Italien 85, i Danmark 137, i England 165, i Portugal 180, i Tyskland 209, i Schweiz 226, i Grekland 232 och i Frankrike 266. I följande stater ställer sig förhållandet sålunda: I Norge komma 64 valmän på 1,000 personers folkmängd, i Spanien 59 — i detta senare land är dock af regeringen framlagdt ett förslag, som om det antages, eller det kanske redan är antaget, kommer att i ganska betydlig grad utvidga den politiska rösträtten — i Holland 29 och i Belgien 22 valmän på 1,000 invånare. Vill man nu göra anspråk på att fälla en rätt dom, måste man erkänna, att vi i detta fall stå ganska långt efter.

Rätteligen borde jag nu upptaga och försvara de skäl, som jag i min motion andragit för sänkning af det politiska strecket. Dessa skäl äro de samma, som förut många gånger i denna kammare framburits, och, hvad mera är, vunnit erkännande till och med af föregående Riksdagars konstitutionsutskott; men den tiden synes nu vara förbi, den hör till det, som gått. Att nu framhålla att de icke röstberättigade, hvilka betala direkt skatt, ur rättvisans synpunkt hafva fullgiltiga skäl för sitt kraf på rösträtt, det vinner intet gehör hos konstitutionsutskottets medlemmar och de med dem liktänkande. Att vidare framhålla att den stigande folkupplysningen i sin mån torde hafva bidragit

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

att öka antalet af dem, hvilka måste anses mogna för ett sjelfständigt deltagande i det politiska lifvet, tjenar icke heller till något. Att slutligen våga påpeka, att ökad värnpligt och ökade indirekta skatter utgöra tungt vägande skäl för att åtminstone i någon mån utsträcka den politiska rösträtten, förbättrar icke ställningen gent emot konstitutionsutskottet. Som herrarne se af min motion, har jag i likhet med många andra äfven försökt den vägen, men intet vunnit, platt intet. På allt detta svarar utskottet å sid. 16: »Inga nya omständigheter, af beskaffenhet att verka förändring i utskottets uppfattning af hithörande frågor, hafva tillkommit sedan sistlidne riksdag.» Något har väl dock tillkommit. Det är med en viss tvekan, som jag vid detta tillfälle och i detta sammanhang påminner derom, ty jag vill icke gerna draga öfver mig den beskyllningen att sammanblanda frågor, som rätteligen böra vara åtskilda. När det vid sistlidne riksdag gälde att lägga ökade skatter på de nödvändigaste lifsmedlen, frågades icke efter förmögenheten såsom måttstock på förmågan att bära de ökade bördorna, hvilka ovedersägligen känbarast drabba de under strecket stående samhällsklasserna. Nej, då hette det: alla skola bidra att rädda fäderneslandet från branten af undergång, och, besynnerligt nog, de, som minst egde, skulle lemna mest. Det var ändock något, som inträffat sedan sistlidne riksdag och som är af den beskaffenhet, att det icke bort undgå utskottets uppmärksamhet vid behandlingen af den föreliggande frågan.

Ett af de skäl, hvarpå utskottet grundat sin hemställan om afslag på motionerna, återfinnes på sid. 15 och lyder så: »Men den uppfattningen synes utskottet dock ega giltighet, att en någorlunda tryggad ekonomisk ställning innebär, om ej en säkerhet, dock en sannolikhet för ett mera sjelfständigt deltagande i det politiska lifvet äfvensom för den mognad i omdöme och erfarenhet, utan hvilka samhällets lugn lätt kan sättas på spel.» Det vill synas, som detta vore utskottets kardinalskäl, hvadan det må tillåtas mig att taga det under närmare skärskådan. Först vill jag då fästa herrarnes uppmärksamhet på, att ingen af motionärerna, utom möjligen herr Smith, satt i fråga, att några, som icke ega en någorlunda oberoende ställning, skola få rösträtt. Hvad åter den saken beträffar, att det skulle vara brist på sjelfständighet hos arbetarne, vågar jag påstå, att hos dem fins öfver hufvud taget lika mycken sjelfständighet som hos någon annan samhällsklass; ty hvilken klass skulle hafva patent på denna egenskap. Är det kanske presterna, ty man begär ju mest af dem? Ja, se då t. ex. efter, huru det går till, när en komminister dör, hvilken rörelse det blir bland adjunkterna; och när en kyrkoherde dör, huru ser man icke jemvigten förloras bland komministrarne, och så, när en biskop dör, vackla äfven prostarne.

Går man till andra samhällsklasser, äro förhållandena enahanda. Slutligen framhåller utskottet, att samhällets lugn kan sättas på spel genom att utvidga rösträtten. Nog vet utskottet lika väl som någon

annan, att roten och upphovet till den oro, som nu förspörjes hos de orepresenterade, äro att söka hos en flock själfgjorda samhällsförbättrare och ingalunda hos arbetaren. Får arbetaren vara i fred — och det tillkommer lagens väktare att hålla dessa agitatorer inom tillbörliga gränser, då de uppträda i tal och skrift — skall man finna, att han vet att sätta värde på samhällsfredens bevarande, och att han icke i ogjordt väder sätter densamma på spel. Men jag återkommer till desse splitets säningsmän, hvilka genom sitt bullersamma uppträdande utgöra ett större hinder för rösträttsfrågans lösning än det segaste motstånd från de konservatives sida. Är det emellertid klokt handadt att med anledning af desse bråkmakares åtgöranden tillbakavisa de billigaste anspråk på reform? Derigenom sätter man vapen i deras hand och tillskyndar dem ännu flere anhängare. Frågan är af den art, att hon förtjenar en noggrann pröfning.

Innan jag gör något yrkande, som visserligen under för handen varande omständigheter tjänar till intet, nödgas jag vidröra ett par af mina medmotionärens förslag. Herr Smith begär, enligt min åsigt, något för mycket. Genom att antaga hans förslag skulle man i en hast skapa något liknande de norske myrmännen. Herr Bruse begär åter för litet. Visserligen bör man iakttaga den största försigtighet, när det gäller förändring af grundlagsbestämmelser, men vill man undvika att allt för ofta vidtaga ändringar, måste man taga steget något större. De bestämmelser, jag upptagit i min motion, öfverensstämma med dem, som af Andra Kammaren förut godkänts, och hade utskottet föreslagit, att censusbestämmelserna för inkomsttagarne skulle sättas till 600 kronor, hade jag godkänt detta; men när så icke skett, har jag icke något annat yrkande, än att jag instämmer med dem, som yrka återremiss.

Herr Eriksson i Elgered: Herr talman, mine herrar! Det politiska lifvet, som hufvudsakligen rör sig omkring två faktorer, hvilka löpa eller åtminstone borde löpa parallelt med hvarandra, nemligen rättigheter och skyldigheter, är såsom hvarje annat lif en kamp, en kamp mellan å ena sidan reaktion och å andra sidan frihet, och dessa, som stå i de olika lederna och föra vapen mot hvarandra, kämpa naturligtvis hvar och en för sitt, och följden blir sålunda, att de komma till ytterligheter. Man kan verkligen och får lof att erkänna, att för närvarande i vårt fosterland hafva dessa ytterligheter sträckt ut sig till en grad, som må hända är allena stående i vår historia. Ytterligheterna bestå dels i dessa socialistiska partier, som icke blott yrka på allmän rösträtt, utan på samma gång helt och hållet önska upp- och nedvända allt bestående och proklamera jemlikheten, och dels af dem, som ej blott vilja förblifva vid det bestående, utan yrka till och med, om möjligt, återgång till fämannaväldet. Att de mera sansade äfven måste fasa och draga sig tillbaka för de förres sträfvanden, är uppenbart, och deraf kommer nog den reaktionära stämning, som på sista tiden gjort sig gällande

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

inom vårt land. Och att döma af Första Kammarens beslut med afseende på detta konstitutionsutskottets betänkande, hvilket beslut kammaren nyss fattat, ser man tydligen, att den reaktionära stämningen sällan gått längre än i närvarande stund. Om man frågar efter orsaken, svaras utan tvifvel, att dessa motsatta ytterligheter bero på de närvarande orättvisorna och missförhållandena å olika områden. Emellertid måste mellan dessa ytterligheter finnas en gräns, och denna gräns, som skaparen af vår nya riksdagsordning, Louis de Geer, stadfäste, var den 14 §. Och vid tillämpningen af denna § i praktiken ser man huru följden blifvit. Jag använder — jag ber att få anmärka det — konstitutionsutskottets egna siffror och stöder mig på dem, hvadan sålunda icke kan sägas, att man tagit till något ovisst. Följden har blifvit den, att det för närvarande fins inom vårt fosterland 307,719 röstberättigade, hvilka äro fördelade så, att på landsbygden finnas 245,765 och i städerna 61,045, eller, om man jemför de myndige människans antal med detta, skall det sålunda bli ungefär 23 procent. Men om man frågar, hvilka som stå under strecket, men dock erlägga skatt till stat och kommun, så utgöra dessa 179,918. Alltså, mine herrar, fins det icke så få, enligt dessa siffror, som för närvarande, ehuru de betala skatt till stat och kommun, stå under strecket. Att nu här en sänkning af strecket torde vara på sin plats är något som åtminstone hvar och en, som gifver rätt åt det som är rätt och erkänner en sak vara hvad den är, sålunda måste instämma i. Men en annan fråga är, huru långt man bör gå. Här har af någon yrkats bifall till herr Smiths motion, som föreslår rösträtt åt hvar och en som har kommunal rösträtt, d. v. s. å kommunalstämma röstberättigad. Att detta är ett steg, som går allt för långt, är något som jag ber att sedan få bevisa och återkomma till. Men jag ber att i första rummet få säga, att hela detta system grundar sig på något mycket faktiskt origtigt. Det origtiga ligger deri, att vår grundlag skulle sålunda komma i detta afseende att grunda sig på kommunalförfattningarna, hvilka ju kunna ändras på en enda riksdag. Sålunda skulle man i ett enda tag kunna, förutsatt att Första Kammaren fattade samma beslut och Kongl. Maj:t gifve sin sanktion derå, utan att genom nya val vädja till landet och valmännen, bestämma att sträcka den kommunala rösträtten så långt som helst. Och om då grundlagen tillerkände hvar och en i kommunen röstberättigad politisk rösträtt, skulle följa deraf, att vi sålunda i Sverige skulle få allmän rösträtt.

För min del får jag säga, att min önskan är, att strecket sänktes till 600 kronor, och jag vill uttala detta på samma gång som jag säger, att jag vid detta tillfälle icke kan i bevisföring fästa mig vid fastighetsvärdet utan hufvudsakligen vid inkomst af kapital och arbete. Och då jag sålunda anser, att strecket bör sänkas till 600 kronor, ehuru jag i detta afseende ej kommer att göra något yrkande, får jag säga, hvarför jag icke går längre i olikhet med de andre, som påstå att man borde göra det, och skälet är, att man bör först se efter, hvilken

verkan det har med sig att sänka strecket till 600 kronor. Följden torde vara den, att kanske äfven de, som nu äro för att sänka det lägre, skulle vara mycket nöjda med att stanna vid nämnda siffra. Derför lär det vara bäst att först se väl till, huru en ändring bör ske af våra grundlagar, hvilka — det måste vi erkänna — äro så goda, att man måste iakttaga den största försigtighet vid deras ändrande.

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Men jag lemnar detta. Tiden är långt framskriden och jag vill endast upptaga de skäl, som blifvit anförda *emot* hvarje sänkning af strecket. Hvad först vidkommer konstitutionsutskottets skäl deremot, har utskottet i år ej blott använt hvad som i år förekommer i dess betänkande utan äfven i hufvudsak vädjat till hvad som blifvit framställt under föregående år. Jag får då lof att erkänna, att vid jemförelse der vid lag innehöll 1888 års utskottsbetänkande långt mer betydelsefulla skäl än det i år framlagda. Om man betraktar hvad utskottet i sin motivering anført i år, måste man erkänna, att det är de allra svagaste argument. Det första och mest vägande skälet förra året var det, som å utskottets betänkande n:o 3 sid. 8 till och med 12 förekommer, att utskottet på grund af de siffror det anförde påstod att genom streckets sänkning skulle man sålunda helt och hållet förändra de grundvalar, hvarpå vårt representationsväsen grundar sig, det vill med andra ord säga, att man skulle öfverflytta magten från dem som *nu hafva den* till andra som *icke hafva den*. Ja väl, om man utsträcker det till en hvar i kommunens angelägenheter röstberättigad, och detta under förutsättning att ingen fixering af förhållandet mellan lands- och stadsrepresentanter kommer emellan, måste man medgifva, att detta är möjligt. Men jag beder att få med utskottets egna siffror visa, huru det skulle komma att taga sig ut med en sänkning till 600 kronor. I förbigående vill jag säga, att jag ej alls fäster mig vid städerna, ty jag anser att en begränsning af städernas långt öfvervägande antal af representanter bör försiggå eller en ändring af 13 § riksdagsordningen göras derhän, att land och stad välja lika antal representanter i förhållande till folkmängd före en sänkning af strecket, men under förutsättning deraf blir ställningen sådan, som jag nu med utskottets egna siffror skall visa. Medan för närvarande landsbygden har ett antal valmän af 245,765, har konstitutionsutskottet visat, att de, som å landsbygden äro uppskattade för årlig inkomst af kapital och arbete af mellan 800 och 600 kronor, utgöra ett antal af 18,776 personer; alltså skulle detta tillsammans blifva 264,541 personer. Detta ställer sig, för att förkorta siffrorna, så som 3 förhåller sig till 41. Då frågas, mine herrar, om antalet förut är lika med 41, och den tillökning, som genom en sänkning af strecket från 800 till 600 kronor skulle ega rum, endast blefve lika med 3, skulle väl då någon förändring åstadkommas? Konstitutionsutskottet säger, att det skall finnas 81 à 90 % af samtliga röstberättigade å landsbygden som äro jordegare, och i Södermanland, der antalet är minst, skall det finnas 58 %. Jag frågar, mine herrar, om en sänkning skulle inverka det minsta ens i

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Södermanland, så att magten skulle kunna flyttas öfver från jordegarnen till dem, som hafva valrätt på grund af kapital och arbete. Nej, jag tror det icke. Och förgäfvades skall någon söka bevisa det, ty det låter icke bevisa sig. Det är ett faktum, säga hvad man vill. Och om man nu vidare besinnar, att dessa sistnämnda valmän hafva så olika intressen, den ene har ett yrke, den andre ett annat, så frågar jag, tror man, att det är möjligt att mellan dessa åstadkomma en så tvärsäker sammanhållning, att de, oaktadt jordegarnen utgöra mer än hälften af valmännen, ändå skola komma att få öfvervigt? Nej, jag för min del kan åtminstone icke tro något sådant.

Det är ett annat skäl, som konstitutionsutskottet vid förlidet års betänkande n:o 3 sid. 1 anført mot sänkning af strecket, och det är det, att nu helt andra förhållanden i näringslifvet inträdt än hvad det var t. ex. då nya riksdagsordningen infördes. Utskottet menar dermed, att guldets sjunkit i värde, och annan valuta höjt sig, hvilket ju är ett faktum, som af ingen kan bestridas, och arbetets valuta höjt sig till den grad, att följden blifvit, att nu så många fått valrätt, som sådan tillkommer. Nej, af statistiken framgår tydligt, att detta sistnämnda ej är förhållandet. Jag undrar verkligen också, om herrarne vilja vara med om att grunda hela valrätten på ett system, som är så vexlande som förhållandet mellan kapital och arbete, ett förhållande, som vexlar som hafvets vågor. Och nu måste konstitutionsutskottet i år erkänna, att fast valuta och äfven arbete i någon mån fallit i värde, då guldets deremot höjts i värde.

Det tredje skälet, som konstitutionsutskottet anført och som äfven vidrörts af flere talare, är att dessa icke röstberättigade skulle inverka på valen till Första Kammaren. Ja, tänkom oss! Det finnes i vårt land 2,381 kommuner, och hvilkas fyrktal utgör yttersta grundvalen för Första Kammarrens sammansättning. Af dessa är det 1,026 kommuner, der *en* person röstar för mellan en tiondedel och en fjerdedel af kommunens hela röstetal, 360 der *en* person röstar för mellan fjerdedelen och hälften af kommunens hela röstetal och icke mindre än 54, der *en* person är allena bestämmande, eller tillsammans 1,440 kommuner, der en person i de flesta fall dikterar besluten. Tänker man på sådana förhållanden, så frågas, mine herrar, kan det vara möjligt, att de kunna inverka på valen till Första Kammaren? Man kan ju för öfrigt af det sätt, hvarpå denna är sammansatt, och af de beslut, som den fattat, bland annat i denna fråga, se, huru vida den verkligen talat i dessa intressen. Jag vill ändå hoppas så godt om Andra Kammarren, att det här skall finnas mer än 14, som rösta för återremiss, i fall saken kommer i fråga.

Det fjerde skälet, som konstitutionsutskottet anför för afstyrkande af de föreliggande motionerna, är att redan nu taxeringsnämnderna, för så vidt de äro de beslutande, skulle kunna upptaxera dem. Ja, tänkom oss! Det är verkligen ett mycket svagt argument, och det hade varit allra bäst för konstitutionsutskottet att *icke* anföra ett så svagt skäl.

Ty jag frågar: Hvilka tillsätta dessa taxeringsnämnder? Det är en känd sak, att de på landsbygden tillsättas efter fyrktal. Och hvilka blifva representerade? Jo, alla utom dessa, som sakna rösträtt, och man måste erkänna att taxeringen icke sker i deras intresse. Jag tror, att om en arbetare har 800 kronors inkomst, så är det mycket mera möjligt, att han taxeras till 750 kronor än att han taxeras till fulla beloppet 800 kronor, ty det ligger i taxeringsnämndens intresse att så göra. Ett svagare skäl hade sålunda icke kunnat anföras än detta, som mycket väl kan vändas som vapen mot konstitutionsutskottet sjelf.

Jag ber till sist att, sedan jag nu granskat några af de skäl, som konstitutionsutskottet anført, få nämna hvad jag anser vara mest talande för en sänkning af strecket. Jag skall be att i korta ordalag få anföras dessa skäl och vill dervid indela dem i tre grupper.

Det första skälet är, att det är *rättvist* att så göra. Att de enskilde skola handla rättvist mot hvarandra, det erkänner nog staten genom statskyrkan, hvilken ju godkänner bibeln som grundprincip att lefva efter. Men om så är, att de enskilde böra handla rättvist och rättfärdigt mot hvarandra, så tror jag, att det väl äfven tillkommer staten att här föregå med godt exempel och handla rättvist och rättfärdigt. Jag tror för öfrigt, att hvarje orättvisa, som får ega rum, har sina svåra följder med sig. Min öfvertygelse är, att, om staten låter de bestående orättvisorna förblifva, det är möjligt, att verkningarne skola blifva svårare än de redan visat sig, och genom att bibehålla dessa orättvisa bestämmelser gagnar man icke svenska staten, hvem man än må gagna. Om det är rättvist, må man sålunda komma i håg att gifva rätt åt dem som sakna rätt.

Det andra skälet, som talar för att sänka strecket och gå dessa önskningar till mötes, är *det sätt, på hvilket man behandlat de icke röstberättigade*. Det brukar alltid vara vanligt, att *rättigheter* och *skyldigheter* skola följas åt och löpa så att säga parallelt med hvarandra. Nu frågar jag: Hvad hafva de icke röstegande för skyldigheter? Jo, det finnes en hel mängd af dem, som erlægga skatt till stat och kommun. Men icke nog dermed. Det finnes äfven andra skatter, de indirekta, som ökats i icke obetydlig mån. Om man jemför det sista sammandraget af generaltullstyrelsens berättelse, så skall man finna, att tullinkomsterna för närvarande gå till långt högre belopp än någonsin förut, äfven 1884, då de voro som högst. De gå nemligen till ett belopp af fullt 37 millioner. Om vi fråga, hvilka som få betala dessa skatter, så blir svaret icke endast de, som hafva valrätt, utan äfven de, som sakna sådan, och icke minst de senare. De måste köpa allt hvad de lefva af och bidraga till sina stora familjers uppehälle och drabbas därför allra tyngst af dessa skatter. Men ej nog dermed. Man har beväring, och öfningstiden för den är nu längre än förut och kommer kanske att utsträckas ännu mer, och i denna börda måste äfven de icke röstberättigade deltaga. När de få deltaga i alla

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

dessas så dryga utgifter, vore det då ej skäl att äfven gifva några af dem, nemligen de som mest kämpa för sin tillvaro, rösträtt?

Det tredje och sista skälet, som jag ber att få anföra som bevis för att man bör sänka strecket är det, att *det är statens eget intresse*. Om man frågar icke blott Sveriges historia, utan äfven världshistorien efter orsakerna till de omstörtningar, som stundom egt rum, hvad får man väl för svar? Hvad var väl den djupaste orsaken till den franska revolutionen, hvars hundraårsminne i år firas, orsaken till, att den franska folket, som en gång var så laglydigt, bröt löst. Svaret kan icke blifva mer än ett. Det var den orättvisa, med hvilken Frankrikes despoter, en sådan som Ludvig XIV m. fl., herskat öfver den franska nationen. När Ludvig XVI lät genom sin ministèr offentliggöra statens finanser, och folket upptäckte statens ofantliga skulder, var det, som det bröt löst, och ingen kunde stilla rörelsen, utan dess vredgade vågor svallade allt högre, till dess att både lagens och samhällets alla band voro brustna. Jag tror visserligen icke, att något sådant kommer att ske i vårt land; jag tror icke, att det är fara för att man skall söka tilltvinga sig rösträtt. Men väl tror jag, att jäsningsen inom vårt land, socialismen, skall tilltaga i samma mån man spänner bågen emot den.

På grund af hvad jag nu anfört skall jag bedja, herr talman, icke att få yrka bifall till någon af de framlagda motionerna, utan endast att få yrka återremiss, icke därför, att något dermed vinnas, utan blott som en protest mot och ett ogillande af konstitutionsutskottets betänkande.

Herr Dahlberg: Herr talman! Jag inser fullkomligt det vanskliga i att efter så många föregående talare, och då tiden är så långt framskriden, taga ordet, i synnerhet som icke något egentligt nytt kan anföras, och denna min betänklighet är efter den siste talarens uppträdande så mycket större, dels därför, att jag i viss mån måste röra mig med siffror och därför torde förefalla temligen torr, dels af orsak att jag med afseende på den nämnde talarens långa anförande, af skyldig uppmärksamhet mot herr talmannen och kammaren, vill söka fatta mig så kort som möjligt.

Jag är då ledsen, att äfven jag nödgas i någon mån granska utskottets motivering men skall alls icke inlåta mig på hvad utskottet säger om motionärernas underförstådda mening, att deras motioner gå ut på ett underkännande af förmögenhet och inkomst som värdemätare af politisk insigt, hvaremot jag anhåller att i stället få taga fasta på, att utskottet för sin del medgifvit, att den nuvarande, i grundlagen stadgade begränsningen för rösträttens utöfning är »i viss mån godtycklig». Man kan ju få hysa förhoppning om att, i fall det lyckas visa, att denna godtycklighet icke sträcker sig endast till »i viss mån», utan ända derhän, att ganska många, som en gång haft valrätt, blifvit till följd af gällande bestämmelser beröfvade denna rätt, till och med

de ärade medlemmarne af konstitutionsutskottet då skola medgifva, att bestämmelserna äro icke endast »i viss mån godtyckliga», utan *mycket* godtyckliga. Orsaken, hvarför jag kommit att närmare inlåta mig på denna sak, är den, att jag flera år haft förtroendet att vara ledamot af min ords taxeringsnämnd och dervid under de senare åren kommit till den insigt, att den politiska rösträtten ganska ofta vexlar med vexlande ekonomiska konjunkturer. Ett sådant förhållande kan åtminstone jag, från min ståndpunkt sedt, icke finna vara ett lämpligt underlag för denna rätt. I kammaren har blifvit utdelad senaste officiella berättelsen om riksdagsmannavalen 1884 och 1887. Den innehåller ganska tänkvärda saker för dem, som deraf vilja taga del. Man kan också läsa mellan raderna, huru statistiska centralbyrån sjelf något förvånar sig öfver de resultat, som just med afseende på valrättens fortfarande egande af de hittills valberättigade framgå af dessa officiella siffror. Jag vill icke besvåra kammaren med att uppläsa något längre utdrag derur, ty kammarens ledamöter kunna ju sjelfva konstatera uppgifternas rättighet, då handlingen här finnes tillgänglig, men jag skall be att få fästa uppmärksamheten på, att endast inom Vesternorrlands län, der antalet valberättigade år 1884 utgjorde 7,7 procent, hade detsamma vid det senare valet 1887 nedgått till 7 procent för hela länet, eller, om endast landsbygden tages i betraktande, till 6,8 procent. Frågar man nu efter orsaken till detta — jag måste tillåta mig begagna uttrycket — missförhållande, så kan den icke vara någon annan, än att, till följd af de vexlande konjunkturerna, de valberättigades inkomster nedgått och sålunda den en gång dem medgifna valrätten blifvit dem fräntagen. Taxeringsnämnderna hafva ju icke någon rätt att kreera valmän; de hafva vid fullgörandet af sitt uppdrag att rätta sig efter gifna bestämmelser och för handen varande fakta; äfven om man någon gång skulle vilja följa sin känsla med hänsyn just till dessa, som haft valrätt men genom försämrade konjunkturer förlorat den, i synnerhet då den tillkommit och utöfvats af aktningvärda, redbara och således äfven enligt utskottets medgifvande fullt kompetenta personer, så att man för att låta dem behålla denna rätt gerna ville taxera dem till en inkomst, som de väl haft, men nu icke längre ega, så har man icke någon rättighet dertill.

Om utskottet, i stället för den mycket intressanta statsrättsliga afhandlingen rörande valrätten i främmande länder, låtit uppgöra en grafisk framställning rörande detta förhållande, att ett icke obetydligt antal af de valberättigade — i Vesternorrlands län ända till 10 procent — förlorat sin valrätt, så skulle det utan tvifvel varit för flertalet af kammarens ledamöter ganska intressant att taga del deraf.

Utskottet har sagt, att det icke vill påstå, att »de nu gällande censusbestämmelserna äro de enda riktiga och med representationens ändamål mest öfverensstämmande». Och utskottet tillägger: »Men den uppfattningen synes utskottet dock ega giltighet, att en någorlunda tryggad ekonomisk ställning innebär, om ej en säkerhet, dock

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

en sannolikhet för ett mera sjelfständigt deltagande i det politiska lifvet äfvensom för den mognad i omdöme och erfarenhet, utan hvilka samhällsordningens lugn lätt kan sättas på spel.»

Jag gillar fullkomligt hvad utskottet yttrar i slutklämmen, men, mine herrar, då nu en så kvalificerad medborgare, som utskottet här omnämnt, fortfarande eger alla de kvalifikationer i öfrigt, som han hittills haft, men till följd af minskad inkomst, som ofta orsakas af förhållanden, hvaröfver han sjelf icke i ringaste mån kunnat råda, blir i saknad af den politiska rösträtt, som förut tillkommit honom, så kan man väl icke tillvita denne medborgare, om han dermed blir missnöjd.

Utskottet har vidare sagt: »Med penningevärdets fall och arbetslönernas stigande hafva de gällande bestämmelserna om minimum af taxeringsvärde och årsinkomst blifvit lättare att uppfylla». Jag tror, mine herrar, att vi icke allt för lång tid bakom oss hafva någonting, som bevisar motsatsen. Flere delar af vårt land hafva under många år kämpat med hög grad af ekonomiskt betryck, hvilket icke så litet har återverkat på följderna af de bestämmelser, som äro gällande för den politiska rösträtten; och detta synes mig vara en sak, som är väl värd att tänka på. Utskottet talar om penningevärdets fall och arbetslönernas stigande, men har alls icke berört frågan om arbetslönernas sänkning, som här vid lag är en lika vigtig sak. Om arbetslönerna sjunka och till följd deraf valrätten fräntages en för öfrigt äfven enligt utskottets omdöme kompetent medborgare, och i synnerhet om detta sträcker sig öfver *ett ganska stort antal personer på en gång*, måste ovilkorligen missnöje och ett icke oberättigadt missnöje uppstå.

För öfrigt ber jag, då utskottet talar om penningevärdets fall, att få fästa uppmärksamheten äfven på en annan sak. Med penningevärdets fall följer också räntans fall, och icke få af de valberättigade, i synnerhet på landet, äro egare af små sparade kapital. Deras årsförtjenst och räntan på det lilla kapital, som de besparat, har sammanlagdt lemnat dem en inkomst, som gjort dem till röstberättigade. Om med penningevärdets fall räntan faller och äfven deras öfriga inkomster sjunka, till följd hvaraf deras valrätt bortfaller, så tror jag, att utskottet resonnerat så mycket mer orätt, då det säger, att just denna faktor — penningevärdets fall — skall bidraga att öppna porten för de *ännu icke* röstberättigade.

Men nu frågar man: Hvad har allt detta med frågan om utsträckt valrätt att göra? Jo, svaret är lätt gifvet; kan man nemligen visa, att de hittills gällande bestämmelserna äro sådana, att flere, som hittills haft valrätt, i viss mån måste lemna ifrån sig denna dyrbara rätt, så är det visadt, att dessa bestämmelser äro olämpliga, så att man måste öppna porten för att åter släppa in så väl dem som ock många andra, hvilka till följd af nya lagstadganden kunna och böra få göra de förre sällskap.

Vid ett annat tillfälle har på tal om nu berörda grundlagsparagraf yttrats, att den liknade en port, genom hvilken man antog, att en stor del af Sveriges arbetare skulle slippa in för att ernå den efterlängtrade politiska rösträtten. Ja, jag tror det, men jag tror också att porten bör göras bredare, och att det högt ärade konstitutionsutskottet, då det nästa gång får denna fråga till behandling, noga bör tillse, att icke läset är sådant, att porten går i baklås, ty herrarne hafva sannolikt erfarenhet af, att när ordentligt folk mot sin vilja och önskan blifva utestängda, det kan verka skadligt för så väl deras helsa som någon gång äfven för moralen.

Herr talman, jag har icke något yrkande att framställa, dels därför att, ehuru jag personligen kunde vara benägen att taga herr Smiths motion, jag anser principiellt origtigt att, då man på förhand vet, att ett yrkande icke kan framkalla något resultat, likväl framställa det, dels äfven därför, att ändringen af en grundlagsparagraf är en så ytterst vigtig sak, att den tål ganska mycket att fundera på, och, som en föregående talare redan antydt, bör just konstitutionsutskottet, om god vilja icke saknas, kunna framkomma med det bästa förslaget; jag skall därför endast vördsammast bedja, att, då denna fråga, såsom jag förmodar, återkommer vid nästa riksdag, konstitutionsutskottet ville taga, jemte åtskilligt annat, äfven hvad jag nu tillåtit mig yttra under ompröfning.

Jag har, som sagdt, för närvarande intet yrkande att göra.

Herr Björck: I denna fråga är så mycket ordadt, att det från min sida icke torde vara mycket att säga, men jag ber dock att få säga några ord, som icke blifvit vidrörda. Konstitutionsutskottet har behandlat dessa frågor på ett från min synpunkt icke alldeles riktigt sätt.

Jag läste en gång för några år sedan, att en stor man yttrat några ord, som jag skulle vilja tillämpa på konstitutionsutskottets utlåtande, det var nemligen den stora nordamerikanska republikens president Lincoln. Under det stora revolutionskriget mellan nord- och sydstaterna, så gick det illa för nordarmén, emedan den hade så svaga generaler, men slutligen lyckades det den att få en man, som var alldeles förträfflig. Han ansågs för den tidens skickligaste strateg. Han blef antagen och försökte föra dessa härmassor till seger, men den stora republikens president betraktade hans rörelser och yttrade inom den amerikanska regeringen: »det är en besynnerlig man», sade han, »han tyckes göra briljanta rörelser med ett i sjelfva verket stillastående maskineri.» Jag vill nu säga: konstitutionsutskottet har lemnat briljanta upplysningar om saker, som icke höra till frågan. Jag menar dermed den vidlyftiga utredning af förhållandena i utlandet, Österrike, Preussen, Norge, Danmark, Italien och flera länder. Hvad mig veterligt är, har ingen af motionärerna begärt sådana upplysningar, utan hvad mig beträffar har jag i min motion begärt valrätt till Riksdagen för hvarje myndig och välfredad svensk medborgare, som erlägger skatt till stat

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

och kommun. Jag har sålunda icke fäst afseende vid, huru tyskar, italienare, österrikare med flere hafva det, utan huru vi svenskar borde hafva det. Ur denna synpunkt borde också konstitutionsutskottet hafva bedömt frågan. Man kan väl säga, att det icke var så godt för utskottet att bedöma frågan. Men jag säger, mine herrar, att det skulle fordras kraft som åskan eller blixten för att till någon liten del väcka de hjertan, som äro slumrade för frågans stora vigt. Jag menar dermed, att vi borde iakttaga de ord, som äro skrifna på något ställe: »Allt det I viljen, att menniskorna skola göra eder, det gören I ock dem!» Och när vi lagt stora skatter och tunga försvarsbördor på svenska folket, äfven dem, som icke hafva något att säga vid riksdagsmannavalen, har det icke då varit vår skyldighet att äfven gifva dem den allra ringaste rätt att deltaga i val af riksdagsmän i Andra Kammaren? Om konstitutionsutskottet hade gått ut från den grunden och i stället för uppgifter om de utländska förhållandena hade gifvit oss uppgift om huru många svenska män och korporationer årtienden och årtjugonden igenom petitionerat till regering och Riksdag, och huru tidningspressen arbetat i alla landsändar på frågans lösning, mån tro då icke många tagit saken i noggrannare ompröfning, och resultatet kan hända blifvit helt annat både i Första och Andra Kammaren?

Men på grund af det felaktiga sätt, hvarpå nu utskottet gått till väga, har det gått som det gått. Ett år har förlupit sedan denna fråga sist var före; ett år kommer att gå med samma resultat; men svenska folket skall dock, hoppas jag, icke tröttna att hålla frågan vid lif.

När man nu ser utgången af allt detta, hvad skall man då göra, säger man? Jo, jag gör nu såsom jag gjorde en gång här om sistens: jag vädjar nu till regeringen, till de män, som tillhöra Kongl. Maj:ts regering, som finnas närvarande här i kammaren. Jag hoppas att dessa män inom konseljen skola hålla frågan vid lif; och jag hoppas, att Konungen, som sitter på detta folkets tron, med så stor kärlek och så stort förtroende, som han har till sitt folk, icke skall så att säga slå döförat till, utan lyssna till sina rådgifvares röster, och då komma att till nästa Riksdag framlägga ett förslag, som är grundadt på de bestämmelser, hvarom i år dessa motioner väckts. Och om regeringen framkommer med ett sådant förslag, så är jag förvissad om att Riksdagen tar mera hänsyn dertill och mera begrundar det. Och då skall väl icke heller det förskräckliga felet vidlåda detta förslag, att man icke har skrifvit rätt eller punkterat rätt eller uttryckt sig rätt. Ty kommer det från regeringen, hoppas jag, att det blir så klart uttryckt, att konstitutionsutskottet skall blifva mäktigt att få det sig riktigt i hufvudet.

Sedan är det ett yttrande, som jag läste i en tidning, som lär hafva blifvit uttaladt af någon ledamot i Första Kammaren vid denna frågas afgörande derstädes, som jag vill säga några ord om. — Han ordade som så och sade, att han tyckte, att de orepresenterade skulle kunna vara fullkomligt belåtna med att tillhöra ett ordnadt samhälle.

Må det stå för den ärade talarens räkning! Jag hoppas, att det svenska folket, den svenska arbetaren, särskildt den orepresenterade delen af detsamma, må deröfver gifva sin dom. Och den må falla öfver honom med all den kraft, den hafva kan! Den kan nog icke göra något, men må den blifva fäld och må den träffa honom för det vänliga och stora tillmötesgående, som han i denna fråga uttryckt!

Jag har nu, som sagdt, icke mycket mera att säga. Det finnes nog åtskilligt anmärkningsvärdt i utskottets betänkande, men föregående talare hafva så grundligt behandlat det, att icke mycket för mig återstår. Jag vill dock endast nämna några ord om en sak, hvarom man här talat. Det säges, att man icke tror, att rösträttens utsträckning skulle vara till någon egentlig nytta, ty, säger man, de, som hafva sin rösträtt, iakttaga sin rätt så illa och göra icke sina skyldigheter. Ja, men mån tro den saken kan inverka något på frågan om den allmänna rösträttens utsträckning längre än förr? Det är två skilda saker, som icke hafva med hvarandra att göra. Har jag en rättighet, så har jag icke skäl att klaga, att jag icke har någon rättighet. Ty om jag gör min skyldighet för att få behålla denna rättighet, så har jag ju den.

Men säger man, här i Stockholm är det många, som icke betala sina utskylder. Ja, det är sant, att det finnes rysligt många, som af denna anledning icke äro röstberättigade. Det beror på att de försumma sina betalningar af utskylderna; och jag tror fullkomligt, att så är förhållandet. Men, mån tro icke detta beror på det sätt, hvarpå man indrifver skatten? Folket blir vant vid en slapphet här, med hvilken indrifningen sker, och därför söker man alla möjliga utvägar att undandraga sig skatterna. Man beräknar: »Hvad skall jag betala?» — »Jo, så och så mycket!» — Skatterna här i Stockholm — huru det är i landsortskommunerna vet jag icke, kanske de äro lika höga der — äro ganska tunga; man känner sig drygt beskattad, och det gör just, att man söker draga sig undan. Men det beror på, att indrifningen sker så dåligt; den borde verkställas med större eftertryck. Det tror jag skulle inverka mycket gagneligt på detta område.

Sedan hänvisar konstitutionsutskottet till hvad det yttrat i sitt utlåtande föregående år. Jag har det här, men jag vill icke besvära med att uppläsa det nu. Hufvudklämman deri har jag funnit vara följande. Det är det, att man fruktar, att folket skall få något att säga. Utskottet uttrycker sig i sitt betänkande föregående år ungefär så, att det säger, att så och så många ur de olika arbetande klasserna skulle erhålla rösträtt, och att detta icke vore bra, emedan de skulle kunna taga öfverhand och leda statsutvecklingen in på ett spår, som icke vore rätt gagneligt för landets välgång. Men, mine herrar, om vi se litet hvar på den erfarenhet, som vi hafva om den svenske arbetaren, tror jag vi skola finna, att han icke är alldeles så begifven på att vilja göra stora omstörtningar. Utan hvad han begär, det är allenast, att han har rättighet att deltaga i ett val, när han finner för godt och anser nödvändigt att så göra. Jag tror, att ingen

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

arbetare skulle vilja utesluta dessa här riksdagsmännen, som här äro församlade, så länge de föra arbetarnes talan på ett sätt, som är värdigt i riksdagen. Men skulle motsatsen inträffa, skall folket se sig noga före, om det icke vore möjligt, att om de hade rösträtt, få in sådana män i riksdagen, som på något sätt vilja tillgodose vårt väl och ve.

Man vill gerna, att arbetarne skola betala, skola beskattas och betungas, men man har så svårt för att säga, att de skola få några rättigheter. Ty när det kommer till frågan om mitt och ditt, vill man så gerna behålla brorslotten själf.

På grund af hvad jag nu anför, herr talman, instämmer jag i det yrkande om återremiss, som här har blifvit gjordt. Den kan icke tjena till något, säger man, i sjelfva verket. Men den innebär dock så mycket, att jag tror, att man skulle taga någon hänsyn dertill, emedan den skulle visa, att Andra Kammaren vill fundera på saken. Till nästa år skulle då kanske konstitutionsutskottet, och äfven såsom jag hoppas regeringen, komma fram med något förslag i frågan, hvilket man då finge taga i noggrannare betraktande för att komma till ett bättre resultat än nu är fallet.

Herr Wretlind: Jag är också vän af utsträckt valrätt, och mig synes att den, som kan vara värdig nog att deltaga i kommunala angelägenheter, också kan vara det att deltaga i val af riksdagsmän.

Jag vill därför säga, att jag liksom flere föregående talare är principielt en vän af herr Smiths förslag i hans motion. Men om jag frågar mig, i fall tiden nu är gynsam för genomförande af en dylik reform, måste jag bekänna att jag är tveksam, åtminstone hvad städerna angår. Jag skulle icke förundra mig, om det väcktes förslag om lägre valrättscensus på landsbygden än i städerna, ty 500 kronor på landet är lika mycket i värde som 800 kronor i städerna. Jag är säker om, att man häremot komuer att invända, att städernas invånare äro mera politiskt vakne än landsbygdens. Ja, det äro de på sätt och vis, men de äro också, i synnerhet arbetarne, vida mera än på landet i händerna på agitatorer af diverse slag. Den saken är för öfrigt vidrörd af föregående talare. Jag tror dock, att den behöfver beaktas mer, än som hittills skett, och i synnerhet att beaktas af dem, som stå utanför riksdagen, af det svenska folket. Jag tror, att detta bör lära sig förstå, att de, som äro de värsta fienderna och det största hindret för en utsträckning i valrätten, äro just de agitatorer, som nu i de större städerna söka göra sitt inflytande öfver folket gällande.

Socialdemokratiska förbundet har hedrat oss med utdelande af ett cirkulär här om dagen, då det var fråga om, att denna sak skulle komma före. Det innehåller en resolution, som de påstå hafva blifvit antagen först vid ett möte vid *Lill-Jans* och sedan på flere andra ställen. Jag tror, att den resolutionen icke vittnar synnerligen om

förstånd hos dessa, som önska valrätt och som sägas hafva underskrifvit den. Ty här begäres i klämman att, »*alla myndiga och väl-frejdade män och kvinnor*» skola få valrätt. Men såsom skäl för att de böra hafva valrätt anföres, att det är orättfärdigt att de icke skola få deltaga i besluten angående »tillkomsten af de lagar, de sjelfva skola lyda, och *användningen af de skatter de sjelfva skola betala*». Nu veta vi mycket väl, att icke alla myndiga män, än mindre alla kvinnor, äro skattskyldiga; och således hänga premisserna och konklusionen i denna resolution icke i hop. Och är resolutionen antagen af 60,000 personer, så vittnar detta icke synnerligen högt om dessa personers förstånd.

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

För min del tror jag, att motståndet till den utsträckta valrätten, i synnerhet i Första Kammaren, ganska mycket hänger på den växande mängden af socialister och utilister och positivister och hvad de allt heta, dessa samhällsförbättrare i våra större städer. Ty otvivelaktigt är, att dessa samfund sträfva att undergräfvat grundvalarne för samhällets bestånd, då de sträfva att undergräfvat aktningen för öfverheten, aktningen för familjen, aktningen för eganderätten och aktningen för hvar och ens personliga säkerhet.

Dessa folkets ledare och lärare sky icke heller att lägga sina tendenser och syften i dagen på allt för påtagligt sätt. Medan man skrånar om att yttrandefrihet icke finnes i vårt land, finner man i deras tidningar sådana yttranden, att man väl måste förvåna sig öfver, att icke dessa tidningar blifva belagda med qvarstad. Jag skall bedja att få uppläsa några småbitar ur de tre sista numren af Socialdemokraten, som utges hvarje vecka här i Stockholm och sedan sändes med det kongl. postverket till landsorten riket omkring.

I ett nummer af denna tidning för omkring tre veckor sedan fans intaget herr Lyngholms afskedstal, hvartill redaktionen icke lagt någon annan anmärkning, än att tonen är »bitter», som man »så väl bör kunna förstå». Det börjar på följande sätt:

»Ingen af eder kan eller bör förundras öfver denna riksskandal, jag har ju talat mot såväl majestätet som ock mot hans hejdukar, hvilka bära ansvaret för hans handlingar! Jag har ju »hotat» dem, som stulit det bröd, som tillhör eder och edra barn, jag har ju bedt eder att organisera eder för att med kraft möta den orättvisa, som mer och mer hotar att undertrycka och utsuga eder, och ho kan då undra på att jag varit misshaglig för *skurkarne?*»

Då jag af en händelse fick se denna tidning på en resa mellan Stockholm och Gefle, så väntade jag verkligen att vid min återkomst till Stockholm få höra, att det numret blifvit belagdt med qvarstad. Men det hade sluppit undan.

Uti det följande numret stå med afseende på den beryktade arbetsstängningen i Lomma i Skåne några ord om arbetsdisponenten derstädes, herr Berg, hvilka jag också skall bedja att få uppläsa för att

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

visa, hvad dessa agitatorer vilja, och på hvad sätt de önska stifta rättvisa och ordning i samhället. Der säges:

»Berg, han är mannen, han vet huru arbetare skola tas, som våga hysa någon öfvertygelse, hvilken icke arbetsgifvarne tåla. Det bästa medlet att få dem spaka är att sätta dem på svältkur. När arbetarne af svält drifvas till förtviflan och dag efter dag se sina hustrur utmärglas af sorg och hunger samt höra barnen skrika efter bröd, så skall det icke dröja länge förr än de falla till korset. Se der hela Bergs plan, men nekas kan icke att den i all sin enkelhet är *infernalisk*. Få nu se om han lyckas! Kanhända, ty dels äro ännu dess värre icke arbetarne organiserade, och dels finnas ännu så många liknöjda och försoffade; men lyckas han, nå väl, så har också den katastrof, som säkert icke uteblifver, ryckt betydligt närmare, och med den mähända hans egen 'upphöjelse'.»

Att här med »upphöjelse» menas samma slags upphöjelse, som brukades under franska revolutionen, då man »upphöjde» misshagliga personer i närmaste lyktpåle, kan icke vara tvifvelaktigt, om man läser tidningen i sitt sammanhang.

Hvad socialisterna vänta skall komma att ske med herrar riksdagsmän, det se vi af det sist utkomna numret, der det skrifves äfven apropos Lomma-stängningen. Det står der:

»Ja striden der är nu slut och vederbörandes ansträngningar att få arbetarne till att begå några våldshandlingar ha trots några af de ditkommenderade redskapens oförskömmheter mot arbetarne misslyckats. Antagligen var detta till stor förargelse för vederbörande, som, om deras planer lyckats, kunde fått tillfälle att redan vid nuvarande riksdag framlägga förslag till nya, mera skärpta undantagslagar.

Ja, nekas kan icke utan att *Man* gjort allt för att framkalla en katastrof. Man försökte för ett års tid tillbaka att göra sig löjlig på Riksdagens bekostnad, då den lade tull på allt möjligt utom — emaljögön, men då Riksdagen i sin outransakliga visdom fattade detta genialiska beslut, visade den sig mera förutseende än mängden då anade. Ty fortsätta vederbörande som de börjat, skall det nog icke dröja rätt länge, trots socialisternas protester, förr än stämningen bland folkmassorna är sådan, att de taga sig det orådet före att *mura igen ögonen på mera än en af våra utmärkta styрпиappar* med deras viljelösa bulvaner och samvetslösa verktyg, och då är det ju en ren vinst för herrarne att emaljögönen äro tullfria.»

Hvilka följderna äro för samhället af sådana tidningar och af de samfund, som arbeta bakom dem, derpå finna vi bevis i »Nya Dagligt Allehanda» för den 12:te dennes uti en redogörelse för en rättegång, som derstädes förekommer under rubriken »Sorgliga förvillelser». Den rör en tjuguarig skomakarelärling Jonsson-Dalin, som hade blifvit anklagad för onaturlig osedlighet, »för skändande af en mängd minderåriga barn af båda könen». Det står, att denne man uppgaf, att »genom idkeligt åhörande af socialistiska, utilistiska och positivistiska

föredrag och diskussioner äfvensom de bekanta Malthusianska föredragen hans sedliga och religiösa föreställningar blifvit skefva och förvirrade.» Han »uppräknade jemväl en hel rad af mer eller mindre allmänt kända författare i förevarande ämnen, hvilkas skrifter han till sitt förderf slukat. I denna samling figurerade ej blott svenska socialist-, positivist- och utilistledare, utan äfven författaren af »Giftas», jemte en stor del af det s. k. unga Sverige samt Bebel, hvars på svenska öfverflyttade arbete om »Qvinnan» särskildt af J.-D. omnämndes. Största delen af ifrågavarande litteratur sade han sig hafva lånat å socialdemokratiska biblioteket. En del hade han bekommit genom en namngifven distributör af föreningen Verdandis skrifter, som i utilistisk anda hållit föredrag mot statskyrkan.»

Det heter till sist i den vidlyftiga redogörelsen, att »Jonsson-Dalin förmenade, att om han icke blifvit ett rof för påverkningar, som varit honom öfvermäktiga, skulle han aldrig gjort sig skyldig till de åtalade missgerningarna, om hvilkas ovärdighet och brottslighet han först i häktet fått någon egentlig föreställning.»

Då man ser och tager reda på sådana rörelser och företeelser i samfundets djupare lager, hvilka åtminstone här i hufvudstaden äro, tror jag, mera omfattande, än man i allmänhet befarar, så kan jag icke undra på, om utsigterna för närvarande äro ganska små för att erhålla något utvidgad politisk rätt för dessa djupare lager. Jag har ansett mig böra uttala detta; jag beklagar det — jag beklagar, att de oskyldige få lida med de skyldige; men jag har velat påpeka förhållandet, för att det svenska folket må lära sig att ge akt på, hvilka äro dess värsta fiender, under det de kalla sig dess vänner och hjälpare.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Nilson från Lidköping: Vid nästlidet års riksdag, då rösträttsfrågan förevar i denna kammare, uttalade jag mig för en moderat sänkning af det politiska strecket. Mina åsigter i frågan äro alltså af kammaren kända, och jag har föga att tillägga till hvad jag då yttrade.

Första Kammaren har genom sitt redan fattade beslut i frågan visat, att dess motstånd mot hvarje utsträckning i rösträtten är lika kompakt som det varit vid alla föregående riksdagar, då rösträttsfrågan varit å bane. Beträffande *Andra* Kammaren deremot, torde det icke vara allt för vågadt att hoppas, att den reaktionära vind, som förlidet år blåste äfven der, nu i någon mån kastat om, så att den majoritet, som vid flera föregående tillfällen förefunnits för en rösträttsreform, åter skall kunna vara att der påräkna. Jag styrkes i denna min förhoppning deraf, att det denna gången finnes åtminstone ett par reservanter mot det betänkande, som konstitutionsutskottet afgifvit. Den sänkning af strecket, som den ene reservanten, herr Norén, föreslagit, är visserligen icke stor; och jag skulle gerna sett, att han velat taga sitt steg dubbelt så långt och föreslå en inkomstcensus af

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

600 kr. i stället för 700 kr. Då emellertid hans förslag innebär ett erkännande, att något bör göras till rättelse i det nu rådande missförhållandet, så vill jag ansluta mig till herr Noréns förslag och derå yrka bifall.

På samma gång jag nu gör detta yrkande, vill jag begagna tillfället omnämna, att bland otaliga opinionsyttringar, som från landets skilda delar afgifvits i rösträttsfrågan, äfven till mig insändts en resolution från ett inom mitt kommittentskap hållet rösträttsmöte, der de till ett antal af 200 uppgående deltagarne enhälligt uttalade sig för herr L. O. Smiths till innevarande års Riksdag afgifna motion om utsträckning af den politiska rösträtten. För ett så långt gående yrkande torde emellertid ingen framgång för närvarande vara att väntas inom Andra Kammaren, och för min del vill jag, såsom redan är nämndt, ansluta mig till herr Noréns vid utskottets betänkande fogade reservation. Jag gör detta under den förhoppningen, att det genom denna moderation skall lyckas att än en gång få röstpluralitet inom denna kammare för en utsträckning af den politiska rösträtten.

Herr Janson i Carlshed: Att motioner framkomma i denna fråga, kan icke förvåna mig, ty denna fråga är en af de populäraste som finnas. Och när man dertill under förlidet år såg två personer, som kort förut suttit såsom de främste männen vid Konungens rådsbord, uppträda och yrka bifall till liknande förslag, så kan det se ut som om en dylik reform vore af behofvet påkallad. Den har emellertid sedan förlidet år, oaktadt denna fina rekommendation, icke gått framåt. Och jag för min del får säga, att hvad som händt under årets lopp icke har gjort att jag kunnat gå från den åsigt jag förut haft. Ty när man ser, att en person, som dömts efter Sveriges lag till fängelse för hädelse af det högsta vi ega, mottages med hurrarop och snart sagdt blir förd i triumf genom hufvudstaden, när han kommer ut ur fängelset, så må jag hafva skäl att fråga: »Mine herrar, är tiden verkligen inne att flytta ned strecket?» Jag vågar påstå motsatsen.

Jag tror i stället, att man lugnt och stilla bör afvakta en annan tidpunkt, då man ser, att tillståndet häruti blifvit bättre, och att man under tiden, under en sträng och sparsam hushållning med statens medel, bör söka gå framåt på klok lagstiftningsväg. Jag tror, att detta vore vida nyttigare än att årligen framkomma med förslag och anställa diskussioner uti sådana popularitetsfrågor som denna. Ty medgifven, mine herrar, att tiden icke är inne för sådana förslag! Man ser ju nu vid portarne af Stockholm, huru folkskaror tåga ut under klingande spel och med röda fanor för att svärta ned det bestående. Man ser, huru det högsta af allt kränkes, huru man yttrar sig om Riksdagens lagligen fattade beslut på sätt, som herr doktor Wretlind nyss omnämnde, hvilket verkligen är sorgligt att höra. Jag frågar då: Är tiden inne för att flytta fram dessa fanbärare derutiifrån

och in i kammaren? Jag tror det icke; jag tror, att det är långt bättre för landets välgång, om man söker hålla och efterleva gällande lagar, och om man håller religion och dess sanningar uti helgd. Jag tror, att man på det sättet bäst skyddar sitt fosterland och dess bestående ordningar. Ty detta är källan till landets välstånd och förkofran och fasthåller säkrast kärleken för folk, land och konung!

Här hafva åtskillige talare uppträdt, i synnerhet representanter för städerna, och talat om, att det vore alldeles nödvändigt att flytta ned strecket. Jag tror, att om desse i stället något mera tänkte på föregående § i riksdagsordningen, den 13:de, och började med att söka få till stånd förändringar i den, så skulle det sedan gå lättare att genomdrifva rösträttsfrågan.

Jag yrkar på grund häraf bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström från Gefle: Jag tror knappast, att det fins någon annan paragraf i riksdagsordningen, som i så hög grad påkallar en förändring, som den paragraf, hvilken här är i fråga. De många motioner, som både vid denna riksdag och vid de föregående blifvit väckta om förändring i densamma, utgöra intet annat än uttryck af en i landet alltjemt växande opinion, som fordrar, att någonting måste göras. Jag tror icke att det är rätt att slå döförat till för denna opinion. Jag tror icke att det är rätt; och jag tror därför också icke att det är klokt.

Jag anser det icke vara rätt, af det skälet, att det utan tvifvel, trots alla missbruk och allt det väsen, som socialisterna göra af sig, likväl icke kan nekas, att utaf de myndige män, som befinna sig under det närvarande strecket, det stora flertalet utgöres af förståndiga, sansade och redbara personer, för hvilkas uteslutande från allt inflytande på de politiska förhållandena man därför icke har något rimligt skäl. Många af desse hafva derjemte ganska god skolbildning. Jag vill dervid särskildt påpeka, att en stor del af vår folkskolelärarecorps icke har någon rösträtt alls. Mångenstädes på landet hafva nemligen skolläraryne icke öfver 600 eller 700 kronors inkomst om året och äro derigenom utestängda från deltagande i politiska val. På samma gång betala alla dessa personer skatt, i likhet med alla andra medborgare, och icke blott det, utan äfven proportionsvis högre skatt än flertalet af de andra igenom de indirekta skatter, som till följd af nuvarande tullagstiftning äro lagda på deras oundgängligaste lifsförnödenheter.

Är det sålunda enligt mitt förmenande icke rätt att utesluta dem från politisk rösträtt, så är det icke heller klokt. Ty jag anser aldrig klokt att göra någonting annat än det som är rätt. Att utesluta dem, det förbittrar sinnena, såsom hvar och en människa kan se, det väcker misstroende mellan de olika samhällslagren och skärper klasshatet allt mer och mer. Och fäfängt skall man, om det närvarande tillståndet får fortfora, vänta på den lugna tid, som herr Janson trodde skulle

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

komma. Tvärtom skall den orättvisa, som man på detta sätt underlåter att afhjelpa, blott öka bitterheten och klasshatet och kanske slutligen mynna ut i händelser, som man allra minst önskar se. Men icke nog dermed, anspråken skola drifvas allt mer och mer upp; de, som från början skulle hafva nöjt sig med någonting måttligt, blifva genom motståndet omåttliga i sina fordringar, och derigenom blir det i längden allt mer och mer svårt att på ett tillfredsställande sätt lösa frågan. Ett bevis härpå har man utan tvifvel i den framgång socialismen haft i vårt land. Jag tror visserligen icke, att man har särdeles mycket skäl att vara rädd för socialismen, sådan den för närvarande hos oss framträder, men deremot desto mera för hvad den *kan blifva*, och det just på den grund, att äfven dess rättmätiga anspråk mötas af ett blekladgt nej.

Jag skall tala om en händelse, som slog mig med ganska stor häpnad, kan jag säga. Då Konungen under festligheterna med anledning af sitt 60-års jubileum åkte utefter Skeppsbron, stod der på ett ställe en krets af arbetare samlad. Några af dem höjde sina röster för att hurra. Då ropade de andra: »tig, vi hafva icke någon rösträtt, vi.»

Jag vill icke vara skiljedomare mellan de olika motionerna. Jag tror, att utskottet uppvisat ganska väsentliga felaktigheter hos dem allesamman, men jag anser att utskottets eget betänkande är mer felaktigt än motionerna. Motionärerna hafva åtminstone försökt göra någonting, men utskottet har ingenting försökt eller velat göra. Och likväl — har det någonsin funnits giltiga skäl för utskottet att säga: »Med anledning af de väckta motionerna vill utskottet göra följande hemställan till Riksdagen» etc., så var det väl nu!

Det är dock icke blott i det af motionärerna berörda fallet, som den 14:de § af riksdagsordningen påkallar en förändring. I denna § förekommer ett ord, som heter *fast egendom* och som blifvit föremål för ganska olika tolkning. Det är nemligen bekant, att många hafva hus på mark, som de ej sjelfva ega, utan som de arrendera för längre eller kortare tid. På somliga ställen betraktas dessa egendomar såsom fast egendom, och deras innehafvare få således rösträtt, på andra åter anses de icke såsom fastigheter, och deras egare få således icke rösträtt. Det har förekommit att man i senare fallet klagat, men besvären hafva blifvit afslagna, och då har det märkvärdiga inträffat, att husen varit taxerade såsom fastighet och belagda med fastighetsbevilling, men så snart det gäلت politiska val, så hafva de betraktats såsom lösöre. Det säger sig sjelf, att sådant icke bär sig i längden. Jag vill blott tala om ett enda exempel, som på sin tid, och den är icke mycket aflägsen, väckte en berättigad uppmärksamhet i hela landet. Det var vid det sista riksdagsmannavalet i Motala. Der anmälde sig 120 arbetare att få deltaga i valet. De voro samtliga husegare, och deras hus voro taxerade till belopp från 1,000 till 5,500 kronor. Men emedan deras hus voro belagna på främmande

mark, som arrenderats på 50 år, så blefvo de förklarade oberättigade att deltaga i valet. De hade nemligen såsom arbetare icke blifvit upptaxerade till 700 kronors inkomst af arbete. Inkomsten af husen togs icke med i räkningen, ty dessa voro bevillingstaxerade som fastigheter, men om den lagts till, så hade egarne kommit upp till en inkomstsiffra af 800 kronor och deröfver. De måste således nöja sig med att gå sin väg igen. De klagade visserligen sedermera, men klagomålen blefvo underkända. Följden häraf var, att de vid nästa taxering klagade öfver taxeringen och fordrade, att deras hus skulle taxeras såsom lösöre, men denna deras begäran afslogs. Hur det till sist kan komma att gå med denna sak, är icke lätt att säga, ty den är ännu icke, så vidt jag vet, utagerad i högsta instansen.

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Nu säger man, att en duglig människa väl bör kunna skaffa sig 800 kronors inkomst, och detta är en invändning, som man ofta får höra, när det yrkas på förändring i denna del af grundlagen. Men jag tror icke, att det ofta är möjligt, t. ex. för en folkskollärare med 600 kronors inkomst, att förtjena 200 kronor extra, så att han skulle kunna komma upp till en inkomst af 800 kronor. Jag tror också, att det finnes ofantligt många hederliga och dugliga arbetare, som icke heller kunna komma upp till en sådan inkomst. Desse 120 arbetare i Motala t. ex. kunde icke, oaktadt de voro fastighetsegare, höja sig till en arbetsinkomst af 800 kronor och gingo derigenom förlustige sin rösträtt.

Bland alla sociala reformer, som för närvarande stå på dagordningen, är väl denna en af de allra viktigaste, ty den har till syfte att gifva rättvisa åt människor, hvilkas betydelse i samhället ingen kan underkänna. Man brukar likna samhället vid en byggnad. En sådan skall hafva tak, med sina krön och väggar med sina prydnader, men också en grundval, och jag tror, att samhällets grundval är att söka just i dessa mindre bemedlade, arbetande folkklasser, som man utestängt från allt deltagande i det politiska lifvet.

För öfrigt tror jag, att denna paragraf behöfver undergå en mycket viktig förändring äfven i det afseendet, att den bör lösgöras från kommunallagen. Ty så länge grundlagen i någon mån hvilat på kommunallagen, är det klart att man å ena sidan i vissa fall är nästan urständssatt att få någon förändring i kommunallagen, hvilket också visat sig i fråga om den kommunala rösträttens inskränkning, och att man å andra sidan skulle genom kommunallagens förändring kunna åstadkomma en ändring i grundlagen på annat sätt, än grundlagen sjelf bestämt att ändring i densamma skall ske.

Herr talman! Jag har icke något särskildt yrkande att göra, men jag anser, att det vore skäl, att Andra Kammaren återremitterade betänkandet för att på så sätt afgifva en opinionsyttring.

Herr Larsson i Fole: Såsom synes af utskottets betänkande, har jag reserverat mig mot det slut, hvartill utskottet kommit. Jag kunde icke heller biträda den mening, som af den andre reservanten

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

uttalats, därför att han blott yrkat nedsättning i census för dem, som erlægga bevilning för inkomst af arbete. Jag hyser den åsigten, som jag också uttalat inom utskottet, att man borde kunna gå så långt som herr Bruse föreslagit i sin motion, ty skall man sänka strecket för den ena kategorien medborgare, så bör man också göra det för den andra. Det är visserligen sant, att den, som erlägger bevilning för inkomst af arbete, betalar högre bevilning än den, som betalar bevilning för fastighet på landet till 1,000 kronors taxeringsvärde. Men man bör också komma i håg, att på den senare hvila grundskatter och flera andra ordinarie utgifter, hvilka fullt ut motväga den lägre bevilningen. Dertför är jag af den meningen, att om census sänkes för den, som erlägger bevilning för inkomst af arbete, så skall den också sänkas så väl för den, som betalar bevilning för fastighet, som för arrendatorer. Men då jag icke fick något understöd inom utskottet, så har jag icke uttalat någon bestämd mening i min reservation. Såsom saken nu står, är jag mest böjd att sluta mig till herr Brusens motion. Längre vill jag icke gå, ty de öfriga motionärerna hafva, enligt mitt förmenande, gått för långt för de närvarande förhållandena.

Jag har blott velat uttala detta och har för närvarande icke något yrkande att framställa.

Herr Norén: Såsom herrarne se af betänkandet, har jag haft en mot utskottets majoritet afvikande mening. Jag har nemligen föreslagit streckets sättande vid 700 kronors inkomst, och det af det skälet, att jag anser det icke vara fullt rättvist, att Stockholms, Göteborgs och Malmö m. fl. större städers arbetare skulle sakna rösträtt, under det att arbetarne i småstäderna och på landet skulle få rösträtt, emedan de hafva olika existensminimum. Efter hvad jag hört berättas, så lär existensminimum här i Stockholm vara 650 kronor. I den ort jag tillhör finnes en församling, för hvilken existensminimum är 650 kronor och äfven på några andra ställen är förhållandet detsamma. Jag anser det därför icke ligga full rättvisa uti, att af två personer med samma inkomst den ena skall hafva rösträtt och den andra icke. Om den 13:de paragrafen först blir ändrad, så att stad och land få lika rösträtt efter folkmängden, så skall jag icke hafva något emot att gå lika långt som herr Smith gjort i sin motion, men intill dess kan jag icke vara med om att strecket sättes lägre än till 700 kronors inkomst.

Herr Waldenström har sagt, att han ville att rättvisa skulle göras i detta afseende. Ja, det vill äfven jag, men då fordrar jag också af honom och hans meningsfränder att få rättvisa i 13:de paragrafen, ty jag anser det vara ytterst viktigt för oss. Han sade också, att en skollärare med 600 kronors lön aldrig skulle kunna bringa upp sin inkomst till 800 kronor och således icke kunna erhålla rösträtt. Jag känner icke till någon skollärare, som icke är uppskattad till 800 kro-

nors inkomst och med 100 kronor i kofoder, 125 à 150 kronor i ljus och ved komma de lätt upp till 900 kronor hvarenda en. Så detta påstående håller icke streck. Hvad beträffar att kunna komma upp till den siffran jag föreslagit, så bör det väl icke vara omöjligt, för så vidt man har något intresse för det politiska lifvet. Jag nämnde redan i följ, att jag trodde att en ordentlig arbetare, som sköter sig någorlunda, icke skall hafva svårt att uppnå den siffran.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Sven Nilsson: Jag borde kanske icke besvära kammaren med något yttrande i denna fråga, då jag förra året uttalade mig deri och icke sedan dess ändrat mening; men det är ett yrkande som blifvit gjordt, hvilket uppkallat mig, ett yrkande som jag anser icke kunna förverkligas. Det är nemligen herr Smiths motion i Första Kammaren jag åsyftar och som man nu i denna kammare yrkat bifall till. Det förundrar mig verkligen icke, att den i Första Kam-maren icke fick mer än 14 röster, ty jag åtminstone anser detta förslag vara alldeles omöjligt att upphöja till grundlag. Detta förslag är af följande lydelse: »valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man». För att få valrätt på kommunalstämma skall man som bekant erlägga en viss skatt, nemligen bevilning efter andra artikeln bevillningsförordningen. Här är det väl icke allenast så, som en del talare påstått, att man med bifall till detta förslag finge riksdagsordningen så att säga på rörlig fot, då man endast genom en ändring af kommunallagarne samtidigt ändrade grundlagen. Men dertill kommer något ännu värre, då man med en sådan grundlag skulle ställa hela den politiska valrätten på gemensam votering. Den person, som nu är uppskattad till 800 kronors inkomst, är valberättigad och valbar. Denna inkomst kan genom gemensam votering både höjas och sänkas. Så kan en Riksdag blifva så sammansatt, att den beslutar att ingen skall t. ex. erlägga bevilning, som icke har 1,000 kronors inkomst, och då finge man, i händelse detta förslag blefve grundlag, valrätten framflyttad till beskattning efter 1,000 kronors årlig inkomst, hvilket skulle kunna komma att bero på en gemensam vete-ring, i fall kamrarna stannade i olika beslut, och derigenom i betydlig grad minska de röstberättigades antal i landet. På alldeles samma sätt — genom gemensam votering — kunde en Riksdag besluta, kanske, att alla skulle erlägga bevilning, som hafva endast 100 kronors årlig inkomst, och då skulle nästan alla i landet blifva valberättigade. Det torde väl ändå icke vara lämpligt att bygga en grundlag på en så lös grund, som i denna motion blifvit föreslagen, och jag är öfvertygad att de, som i detta fall äro vänner till reformen, icke böra vidhålla sina yrkanden på bifall till herr Smiths motion, om de endast närmare tänka på saken. Detta yrkande kan endast verka splittrande. Och det förundrar mig således alls icke, att detta förslag fick så få

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

röster i Första Kammaren, just af den orsak jag nu frambällit. Jag har velat framhålla detta, derför att förliden riksdag väcktes ett liknande förslag, som fick ganska många röster för sig i denna kammar och nu åter upplifvats på allvar; men då ett sådant förslag omöjligan kan komma att upphöjas till grundlag, vore väl skäl att icke mera tänka derpå. Medan jag har ordet ber jag också få säga något med anledning af hvad som under diskussionen yttrats. Jag står i denna fråga fortfarande på den ståndpunkt, att jag anser, att valrätt och skattepligt skola gå hand i hand med hvarandra. Man må nu bestämma strecket huru man vill och anser vara rättvist, men för den summa man bestämmer som inkomst, på grund hvaraf man till staten skall erlägga bevillning efter andra artikeln, der skall också gränsen för valrätten vara, och så länge man icke gör detta, påstår jag, att arbetarne hafva fullt berättigad anledning att klaga. Nu är det så att, om en arbetare har 500 kronors inkomst, skall han betala skatt, men han får icke vara med om att välja den man, som skall försvara hans rätt, lindra eller öka hans skatt, så vidt han icke kan förskaffa sig 800 kronors inkomst. Alla, som skatta för mellan 500 och 800 kronor, äro således rättslösa i detta fall, och sådant är en orimlighet. Vill man nu icke sänka strecket till 500 kronor, bör man derför afskaffa för dem, som nu erlägga bevillning för intill 800 kronors inkomst, skyldigheten att erlägga sådan bevillning. Vill man icke gifva rösträtt förr än vid 600 eller 700 kronors inkomst, bör skyldigheten att skatta äfven upphöra vid denna summa af uppskattad inkomst. Detta vore konsekvent. Men då man nu har den grund för beskattningen, att bevillning skall erläggas för 500 kronors inkomst, så fordrar konsekvensen att rösta för herr Ollas Ericssons förslag.

Jag kan naturligtvis äfven vara med om en återremiss, men detta tjenar nu icke till något, då Första Kammaren bifallit utskottets förslag, och det kan verkligen vara fråga om, huru vida det ens vore att anse såsom en opinionsyttring, då kammarens bänkar nu äro så glest besatta, att det vid voteringen nyss befans att 81 af kammarens ledamöter voro frånvarande. Huru en omröstning i denna fråga således än komme att utfalla, kan den derför icke sägas utgöra ett bestämdt uttryck af denna kammares åsigt.

Nu har man här försökt skrämma oss med en del tal om den socialistiska rörelsen i vårt land, att folk dömts för hädelse mot Gud, att röda fanan hissats, som skulle komma in i Andra Kammaren, och dylikt, om rösträtten ändras på sätt som föreslagits. Lika mycket som någon beklagar jag dessa olyckliga rörelser, som ju i främsta rummet äro till skada för arbetarne sjelfva, då de låta förvilliga sig af hänsynslöse agitatorer på detta område. Men jag vill dock fråga eder, mine herrar, om icke sådana rörelser som de uppräknade egt rum långt före detta? Jo, den som läst vår historia vet, att sådana rörelser pågått äfven under förflutna tider, och i riksdagsprotokollen

för den tid, då den nya riksdagsordningen kom till stånd, kan man få en föreställning härom, då precis samma skäl då anfördes emot reformen. Man var äfven då rädd icke allenast för arbetarne utan äfven för andra samhällsklasser och trodde, att samhället skulle omstörtas, och Gud vet icke allt hvad man då hade att förebära emot. Men har något af allt detta inträffat, och vilja herrarne nu kanske byta ut denna reform mot den gamla riksdagsordningen? Jag tror det icke, utan håller före, att svenska folket är belåtet med den gjorda förändringen i det syfte den gick, och jag hemställer då: om de herrar, som äro emot reformen nu, sjelfva kommit i den ställning, att herrarne hade endast 500 kronors inkomst af kapital eller arbete och icke finge rösträtt utau att hafva 800 kronor, skulle herrarne då vara nöjda dermed? Nej, mine herrar, i sådant fall skulle ni nog ställa eder på samma ståndpunkt som de, hvilka nu vilja hafva valrätt.

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

En talare sade, att innan han ville medgifva en utsträckning af rösträtten, ville han hafva den 13:e § i riksdagsordningen ändrad. Jag tror tvärt om, att om man först får detta förslag genomfördt, så skall det sedan gå mycket lättare att ändra den 13:e §, och detta skäl synes mig således icke tala emot utan för den ifrågasatta reformen. Ett sådant skäl är väl endast nödfallsskäl.

Det skall vara mig likgiltigt, hvilket beslut kammaren fattar, vare sig det blir återremiss eller bifall till herr Ericssons motion, enär beslutet på sin höjd kan blifva en opinionsyttring, knappast det. För min del skall jag emellertid yrka bifall till herr Ericssons förslag.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Skärhus, *Göransson*, *Johnsson* i Thorsberg, *Jansson* i Saxhyttan, *Hansson* i Solberga, *Olson* i Stensdalen, *Andersson* i Hasselbol och *S. M. Olsson*.

Herr Schöning yttrade: Då tiden är så långt framskriden, skall jag inskränka mig till att i hufvudsak instämma med herr Waldenström från Gefve och den siste talaren. Jag vill på samma gång säga, att om votering kommer att ega rum, skall jag rösta för eu sänkning af det politiska strecket.

Herr Nyström: Det kan ju icke för ett ögonblick ifrågakomma, att jag skulle försöka ingå i vederläggning af några af de långa anföranden, som upptagit nästan hela eftermiddagens plenum och af hvilka några varit så vidlyftiga, att det redan efter ett par timmars förlopp knappast står till att i minnet omfatta allt det myckna och olikartade, som de innehållit. Men mig synes att, förutom de skäl som konstitutionsutskottet anført och som, så vidt jag förstår, äro goda, det tillkommer såsom ett afgörande moment, att denna kammare så nyligen som förra riksdagen fattat beslut i saken, och då nu, med få undantag, här sitta samma personer som då, och man icke kan för ett ögonblick misstänka att desse sedan i fjol ändrat mening, kan

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

kammarens beslut i saken anses vara på förhand gifvet. Ett annat resultat än i fjol skulle naturligtvis icke kunna förklaras på annat sätt, än att under den sedan dess förflutna tiden förekommit någon sådan företeelse i vårt eller främmande länders statslif, som kunnat komma oss på andra tankar än vi då hade. Men jag tror icke, att så är förhållandet, ej heller att denna opinion för den politiska rösträtten är sådan, att den med »växande styrka» gör sig gällande. Jag tror tvärt om, att denna opinion något studsats tillbaka inför några fakta, som framträdt på sista tiden och som stå der såsom varningar, och att man sålunda icke kan säga, att den utbildat sig med jemnt växande styrka. Jag vill först och främst påminna om att i utlandet, hos de folk, hvilka i sitt statsskick mer eller mindre upptagit den allmänna rösträttens principer, erfarenheten i allmänhet och särskildt från det förflutna året icke är sådan, att den uppmuntrar oss att följa efter deras ledning. Detta vågar jag tryggt påstå. Just i de land, der denna grundsats mer eller mindre fullständigt tillämpas antingen i statsformen eller i den traditionella politiken, har resultatet varit sådant, att vi vid betraktande af förhållandena väl icke känna oss manade att slå in på samma bana. Det saknas icke heller företeelser från vårt land under det förflutna året, hvilka snarare innefatta varning än uppmuntran till ett beträdande af denna bana. Det förhåller sig nemligen så, att man nog icke skulle hafva något emot att medgifva utvidgad rösträtt, om denna komme till godo dessa — jag citerar en föregående talares ord — »förståndige, hederlige och sansade män», som af en eller annan anledning ännu icke hunnit upp till rösträttsstrecket. Vi känna alla sådana män. Ja, icke blott i fråga om sådana män, utan i allmänhet torde det gälla att, hade vi blott att göra med individerna, skulle må hända betänkligheterna mot utvidgad rösträtt icke vara så starka. Men under det förra året framträdde med ökad styrka det sakförhållande, att vi icke hafva att göra endast med individer, utan med massor, som låta sig ledas, ja, man kan säga upphetsas af sina höfdingar, utan att sjelfva hafva bildat sig någon sjelfständig öfvertygelse, som skulle kunna påkalla vår aktning; och då är det desse ledare och inga andra, som skulle taga denna utvidgade rösträtt i sin tjänst och använda den för sina ändamål. Det är också desse ledare, som vid alla tillfällen veta att passa på och ingifva de nu orepresenterade den öfverdrifna tanken om den allmänna rösträttens betydelse, hvilken vi i afton här hört beskrivas. Utan sådana tillskyndare tror jag icke det skulle falla särdeles många af dessa nu orepresenterade in att beklaga saknaden af rösträtt. Vore de ohjelp-ligen derifrån uteslutne, kunde man väl förklara ett sådant missnöje, men då det står klart för hvar och en att han kan ernå rösträtt i det att vilkoret väl i de flesta om ej i alla fall ligger inom möjlighetens gräns, så tror jag icke att man utan särskild tillskyndelse skulle taga sig sakernas nuvarande ordning så nära. Men det är ju gifvet, att om det morgon, middag och qväll upprepas för dem, som sakna röst-

rätt, att det är en förnedring att icke ega denna rösträtt o. s. v., ja, då går det lätt, så att man i denna punkt, liksom i så många andra, bringas att osjelfständigt säga efter, hvad en sådan ledare ropar folk i öronen.

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

Om detta är sant, om erfarenheten både från vårt eget land och utifrån innefattar varningar för reformens genomförande, så synes det mig ej vara skäl att vi skulle uppoffra vår nuvarande trygga politiska ställning för äfventyrligheter, som stå i samband med en utvidgad politisk rösträtt.

Herr Rydin: Jag är uppkallad dels såsom ledamot af konstitutionsutskottet med anledning af hvad som här under diskussionen blifvit yttradt och dels deraf, att jag fått mottaga en adress, hvilken jag lofvat delgifva kammaren. Denna adress har lemnats mig af Uplands rösträttsförening, bestående af omkring 360 medlemmar, och är af följande lydelse: »Mötet anser det vara omöjligt för flertalet af arbetare att kunna uppnå en årsinkomst af 800 kronor, helst då det tager i betraktande, att en stor del af dem icke hafva arbete stort mer än halfva året. Vidare anser mötet, att penningen såsom gradmätare af människovärdet är en orättvisa, då det gäller människans viktigaste angelägenheter, nemligen rösträtt i politiska och kommunala värf. Slutligen anser sig Uplands rösträttsförening böra genom en deputation uppvakta professor Rydin och anhålla, det han ville vid innevarande riksdag framlägga motion om allmän rösträtt, emedan han, enligt hvad föreningen tror sig veta, är den ende protektionist, som på riksdagen förut uttalat sig för allmän rösträtt.» Detta sistnämnda är, som herrarne veta, ett fullkomligt missförstånd af hvad jag yttrat, ty som bekant har jag alltid stått på alldeles motsatt ståndpunkt. Men dessa arbetare, som lemnade fram adressen till mig, uppträdde på ett mycket hofsamt sätt, och hvad beträffar de trenne, som anförde deputationen, så får jag säga, att jag med största glädje skulle vilja bidra till att de kunde få rösträtt. Men orsaken, hvarför jag stått och fortfarande står kvar på utskottets ståndpunkt, är den, att jag gjort mig den frågan: hur många af dem, som nu sitta i denna kammare, hafva icke fått arbeta och sträfva sig fram till en så beskaffad inkomst som berättigar till rösträtt? Nu frågas: bör icke hvar och en medborgare på samma sätt genom arbete sträfva så, att han kan komma i den position, som statens nuvarande, så moderata lagar anse nödvändig för att berättiga till rösträtt? Om vi jemföra vår representantförsamling med andra länders, så kunna vi säga, att svenska Riksdagen är den mest demokratiska representantförsamling som finnes, endast jemförlig möjligen med Norges. Om vi gå till öfriga representantförsamlingar och se efter, af hvilka beståndsdelar de utgöras, skola vi finna, att det icke är af sådana, som stå närmast arbetarne. Det är icke ur de djupa leden, som der väljas representanter, utan pluraliteten utgöres af advokater och tidningsskrifvare eller tidningsmän, såsom det heter,

Om utsträckning af den politiska valrätten.

(Forts.)

och i allmänhet sådana personer, som flyta ofvanpå i samhället. Jag anser det därför, till följd af de resultat som den allmänna rösträtten gifvit i andra länder, icke vara skäl att taga detta i utbyte mot vår demokratiska representantförsamling. Och jag tror, att man i stället för att agacera arbetarne borde säga till dem: »lugnen eder, I kunnen ju likasom pluraliteten i Andra Kammaren vänta till dess I genom arbete uppnått den inkomst, som berättigar eder till politisk rösträtt, lugnen eder, ty om I sätten såsom mål att genom arbete vinna den ställning, som berättigar till rösträtt, skolen I finna att det går af sig sjelf.»

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson i Berga: Jag skall icke bli långsam. Det är så mycket yttradt i detta ämne, att jag ej har mycket att tillägga; men jag vill dock säga några ord, såsom varande motionär i frågan.

Jag skulle helst förena mig i herr Ollas Anders Ericssons yttrande, så mycket hellre som min motion går i samma riktning som hans. Jag skall dock icke hafva något emot, om något annat förslag antages.

Det har sagts att det icke skulle blifva till någon nytta eller fördel för dem, som stå under strecket, om de skulle tillerkännas rösträtt, och att de, som stå under strecket, äro sådana, att de icke kunna vara berättigade att tillerkännas rösträtt. Jag tror, att det finnes många dugliga personer bland dem, som nu icke hafva någon rösträtt. Det finnes t. ex. många dugliga arbetare, som få utföra tungt och ansvarsfullt arbete, men som icke på något vilkor kunna komma upp till högre inkomst än 500 kronor om året. Det har sagts, att de arbetare, som icke hafva 800 kronors inkomst, lätt skulle kunna skaffa sig dem. Jag för min del tror, att de, som skola betala dessa arbetare, icke komma ut med att gifva dem så mycket. En fördräng eller rättare, som har så ansvarsfullt arbete, har väl sällan öfver 500 à 600 kronor i årlig inkomst. För en handtverkare, äfven om han är skicklig, går också inkomsten sällan upp till högre belopp än 500 à 600 kronor om året. Dertill hafva vi lagt tunga bördor på dessa arbetare, som icke hafva någon rösträtt. De äro t. ex. skyldiga till värnpligt, och det kan anses ligga en fara i att lägga dylika bördor på dem, då de ej ega rättighet att hafva några förespråkare i Andra Kammaren eller representanter inom riksdagen. Man vet icke hvilken utgång ett sådant förhållande kan medföra. De kunna på en gång sätta sig upp emot sitt öfverbefäl. Det finnes för öfrigt många andra omständigheter, som göra, att det måste anses vara fullkomligt rättvist, att strecket sänkes eller en förändring vidtages i afseende å grunderna för rösträtten, så fort som möjligt, och jag tror att Andra Kammaren snart bör taga detta steg.

Jag yrkar afslag å utskottets betänkande och bifall till herr Ollas Anders Ericssons motion.

Herr Dahn: Jag har begärt ordet icke för att göra något yrkande, ty det finner jag under för handen varande förhållanden resultatöst, utan för att tillkännagifva, att min ståndpunkt i denna fråga är densamma, som jag alltid intagit under den tid jag varit ledamot af denna kammare. Jag tror visst icke att man genom ett moderat och förnuftigt tillmötesgående frammanar det röda spöket, utan jag tror tvärt om att man genom sådant tillmötesgående afvärjer detsamma.

Om utsträckning af den politiska valrätten.
(Forts.)

Herr Larsson från Upsala: Jag skall icke besvära kammaren med många ord, men jag anser det vara min skyldighet att för kammaren tillkännagifva, att äfven jag, i likhet med den andra representanten från Upsala, bekommit en uppmaning att verka för allmän rösträtt. Då jag likväl, i den form som denna uppmaning gifvits, icke kan dela den uppfattning, som deri uttalas, har jag icke heller i någon motion framställt någon yrkande i detta afseende. Men för att vederbörande icke må tro, att jag velat undertrycka deras petition, har jag ansett mig böra upplysa, att en sådan framställning, som den jag nämnde, blifvit gjord från en arbetareförening i Upsala. — Jag har icke något yrkande att göra.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats: 1) bifall till utskottets hemställan; 2) afslag derå och bifall till herr Smiths i ämnet väckta motion; 3) bifall till herr Ollas A. Ericssons motion; 4) bifall till den af herr Norén afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 5) ärendets återförvisande till utskottet för förnyad behandling. Herr talmannen gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och fann svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förstnämnda meningen. Votering begärdes. I följd häraf och för bestämmande af kontrapositionen upptog herr talmannen nu å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det som afsåg återremiss nu förklarades hafva flertalets röster för sig. Men jemväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, hvadan, och sedan till kontraposition i denna votering antagits yrkandet om bifall till herr Smiths motion, nu först uppsattes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen om konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7 antager yrkandet om återremiss, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet, att till hvilande för vidare grundlagsenlig be-

handling måtte antagas det i herr Smiths motion framlagda förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen.

Den omröstning, som anställdes enligt denna voterings-proposition, utföll med 54 ja mot 99 nej; och erhöll alltså propositionen för hufvudvoteringen följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i dess utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, så vidt den afser herr Smiths motion, antagit det i samma motion framlagda förslag till ändring af § 14 riksdagsordningen till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling.

I denna senare votering afgåfvos 101 ja och 47 nej; varande sålunda utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden

n:o 8, i anledning af väckt motion om tillägg till § 25 riksdagsordningen;

n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till ändringar i riksdagsordningens föreskrifter i fråga om riksdagsmannaval;

n:o 10, angående ändring af § 16 riksdagsordningen, och

n:o 11, angående tillägg till § 18 riksdagsordningen.

Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 185, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande (n:o 11) i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om framläggande af förslag till ändring af 22 § i kongl. förordningen angående patent den 16 maj 1884; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 26, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande

förbud mot införsel af margarin och oleomargarin samt tillverkning af margarin m. m.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens i dagens sammanträde fattade beslut.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr *J. P. Jansson* i Saxhyttan under 10 dagar fr. o. m. den 16 dennes.

» <i>J. Johnsson</i> i Thorsberg	» 8	»	»	» 16	»
» <i>P. Ersson</i> i Vestlandaholm	» 8	»	»	» 16	»
» <i>G. Olsson</i> i Frösvi	» 8	»	»	» 16	»
» <i>N. Jönsson</i> i Gammalstorp	» 10	»	»	» 16	»
» <i>G. Jansson</i> i Krakerud	» 8	»	»	» 16	»
» <i>P. H. Stjernspetz</i>	» 9	»	»	» 17	»
» <i>Erickson</i> i Bjersby	» 10	»	»	» 16	»
» <i>O Larsson</i> i Mörtlösa	» 10	»	»	» 16	»
» <i>G. Mellin</i>	» 14	»	»	» 30	»
» <i>W. Farup</i>	» 9	»	»	» 17	»
» <i>F. G. Sandvall</i>	» 10	»	»	» 16	»
» <i>G. Berg</i>	» 8	»	»	» 18	»
» <i>A. E. Petersson</i> i Hamra	» 10	»	»	» 16	»
» <i>J. Ericsson</i> i Norrby	» 10	»	»	» 16	»
och herr <i>J. Ch. Bratt</i>	» 9	»	»	» 17	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 11,35 e. m.

In fidem

A. E. J. Johansson.